

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 7

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

8. APRÍLA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

Možno niekoho z nás (veriacich kresťanov) napadla niekedy všetečná myšlienka, či vlastne otázka: A prečo vlastne Boh stvoril celý Vesmír, Zem a na nej človeka?

Boh, ktorého existencia je spájaná s atribútmi nekonečný, vševediaci, všemohúci..., prečo tento Boh stvoril človeka, ktorý naopak (po vyhnaní z raja) je nevďačný, nechápavý, neposlúšny? Bez toho, aby sme zachádzali do hlbších teologicko-filozofických úvah, možno povedať, že príčinou stvorenia človeka bol ďalší atribút Bo-

O zákone lásky k Bohu a blížnemu

ANGELA ZENTKOVÁ
ANTON ZENTKO

ha, a to, že Boh je láska. Láska ako prejav určitej vôľou subjektu kontrolovanej obľúbenosti si dobrá. Tu treba ešte povedať, že kvalita vzťahu lásky závisí od kvality objektu obľúbenosti. Ak totiž predmetom obľúbenosti je samo dobro, dobro, ktoré je cieľom i účelom zároveň, potom hovoríme o úplnom obľúbení. Na druhej strane ak predmetom obľúbenosti je predmet, ktorý slúži iba na dosiahnutie cieľa, potom ide o neúplné obľúbenie. Obidve tieto charakteristiky sú aj charakteristikami lásky dokonalej i nedokonalej. Z morálneho hľadiska to potom znamená, že človek by konal nerozumné, a preto i nesprávne, keby dokonalou láskou miloval nejaké dobro, ktoré svojou kvalitou by sa mu nevyrovnalo a už vôbec nie ho prekonal. Svojou kvalitou sa človeku vyrovná iba iný človek (t. j. jeho blížny) a prevyší ho iba Boh a veci božské.

To implikuje dvojaký predmet dokonalej lásky, a to: primárny predmet, ktorým je Boh sám a veci božské, sekundárnym predmetom sú blížni. Ostatné dobré, pokiaľ nie sú dobrami zdanlivými, môže človek milovať iba láskou nedokonalou, a to iba ako prostriedok na dosiahnutie prvého cieľa.

Boh teda stvoril človeka ako vôľovo nezávislý subjekt, aby ho Boh miloval a ktorý, ako Stvoriteľ rozhodol, recipročne by Boha miloval dokonalou láskou. Toto svoje chcenie Stvoriteľ zakotvil v 5. knihe Mojžišovej: „A ty budeš milovať Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou svojou dušou a celou svojou silou“ (Dt 6.5). Toto prikázanie, tento zákon doplnil a zovšeobecnil Ježiš Kristus, keď povedal „Miluj Pána Boha svojho z celého srdca, z celej duše svojej a z celej mysle svojej. Toto je najväčšie a prvé prikázanie. Druhé je mu podobné: Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého“ (Mt 22,37-40).

Ladislav Schovanec: Kristus

Je tu však problém. Môžeme vôbec milovať Boha, ktorého nevidíme? Možno lásku prikázať? Nikto Boha nevidel - ako ho môžeme milovať? „Ak niekto povie: Milujem Boha a nenávidím svojho brata, je luhár. Veď kto nemiluje brata, ktorého vidí, nemôže milovať Boha, ktorého nevidí.“ (1 Jn 4,20). Tieto slová nevyklúčujú lásku k Bohu, ale iba zdôrazňujú neoddeliteľné spojenie medzi láskou k Bohu a láskou k blížnemu. Verš Jánovho listu treba interpretovať tak, že láska k blížnemu je cestou, na ktorej by sme mohli stretnúť Boha, a že ak zatvárame oči pred blížnym, robí nás to slepými aj voči Bohu. Boh sa stal viditeľným tým, že poslal svojho jednorodného Syna na svet, aby sme skrze neho mali život (1 Jn 4,9). Boh sa stal viditeľný: V Ježišovi môžeme vidieť Otca. (1 Jn 14,9). Vychádza nám stále v ústrety, cez svoje slovo, vo sviatostiach, predovšetkým v Eucharistii. Pri liturgii cirkvi a v jej modlitbe, v živej komunite

veriacich zakúšame Božiu lásku. On si nás zamiloval ako prvý a práve preto aj my môžeme odpovedať láskou. Pri tomto stretnutí však nejde len o cit, ale o lásku v plnom slova zmysle, o lásku, ktorá zahŕňa všetky schopnosti človeka, o lásku, ktorá zahŕňa do seba, takpovediac, človeka v jeho celistvosti.

Láska k blížnemu, ako ju hlása Biblia a ako ju predkladá Ježiš, je možná. Takáto láska spočíva v tom, že ja milujem v Bohu a s Bohom okrem iného tiež osobu, ktorá mi nie je príjemná, alebo ktorú dokonca nepoznám. To sa dá len cez vnútorné spojenie s Bohom, stretnutie, ktoré sa stalo jednotou vôle a dospelo až k tomu, že sa týka aj citu. Potom sa učím dívať sa na toho druhého nielen svojimi očami, cez svoje pocity, ale z hľadiska Ježiša Krista. Jeho priateľ je aj mojím priateľom.

(Pokračovanie na 2. strane)

Vždy keď ide o osudy Slovákov a Slovenska, vyťahnu protivníci štátnosti nášho národa palicu xenofóbie, netolerancie, fašizmu. A človek sa začína obzerať, lebo veru všetko, o čom sa hovorí, možno pripísať kadekomu, dokonca samým autorom týchto zákerných pomenovaní, len nie Slovákom.

Už to tak vyzerá, že slovenský človek je na vlastnom území vinný za všetky hriechy sveta, pomaly už i za to, že vôbec dýcha vzduch.

Primátor hlavného mesta veselo deklaruje multikultúrnosť Bratislavy. No, bolo by to pekné a milé, keby to nebola iba zbožná fikcia. Keby sa tak ťažko nehľadali uprostred tej všeobjímajúcej multikultúrnosti stopy po tom podstatnom - po samej slovenskosti. Slovenskosť totiž vonkoncom nepripomína fakt, že sa most cez Dunaj nepomenuje napr. po Bernolákoví, ale v multikultúrnych hlavách zodpovedných zvíťazi názov Apollo. Sloven-

Poviazaný Guliver

TEODOR KRIŽKA

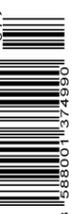
skosť je dokonca už aj explicitne potlačená ako v prípade sochy M. R. Štefánika, ktorému zakrátko na nábreží Dunaja pripíšu rolu letca v službách českého leva. Ba čo v službách - v otroctve, veď lev nad Štefánikovou hlavou ochraňuje labou erb prvej ČSR, čo nie je zrozumiteľné iba ignorantom a hlupákom. Vyznávači páchnucej mŕtvoly čechoslovakizmu už budú mať svoje kultové miesto rovno pred novostavbou Slovenského národného divadla. Možno by som im to aj veľkoryso a multikultúrne doprial, keby sa raz práve táto hŕstka odrodilcov vyzbierala na rovnako vysoký slovenský dvojkriž a v rámci zblížovania národov by presadila jeho osadenie na Staromestskom námestí v Prahe, možno na mieste, kde kedysi strhli mariánsky stĺp.

O domnejšej multikultúrnosti, pestovanej v Bratislave nie v prospech, ale na úkor, či dokonca proti slovenskosti, je príkladov nespočet a ich rad sa predlžuje takmer denne. Nepoznám národ, ktorý by si takto nechal przniť hlavné mesto krajiny, kde sa ako vo výkladnej skrini vystavujú dôkazy o nízkom národnom uvedomení Slovákov. To samo osebe úplne vyvracia všetky privlastky, ktoré som spomenul v úvode. Xenofóbiou, netoleranciou, fašizmom tu trpí úplne niekto iný - práve tí apoštoli multikultúrnosti a svetobčianstva. A tento fakt oprávňuje na omnoho razantnejší protest a nápravu. Lebo slovenské sú v Bratislave pomaly už iba zástavy pred prezidentským palácom a na budove Národnej rady SR, tak nehistoricky premenovanej z pôvodnej Slovenskej národnej rady.

Posledný príklad hovorí za všetko. Láskyplné heslo multikultúrnosť nie je nič iné ako trójsky kôň, v ktorom sa za brány obliehaného mesta dostanú odporcovia všetkého, čo sa dá označiť ako slovenské.

(Pokračovanie na 3. strane)

www.kultura-fb.sk

O zákone lásky k Bohu a bližnému

(Dokončenie z 1. strany)

Tu sa prejavuje nevyhnutné prepojenie medzi láskou k Bohu a bližnému. 1. Ak v mojom živote chýba kontakt s Bohom, potom môžem v tom druhom vidieť len druhého a nedokážem v ňom uznávať Boží obraz. 2. Ak v mojom živote úplne nedbám na pozornosť voči druhému a chcem byť len „zbožný“, potom vysychá môj vzťah k Bohu. Môj vzťah je len „korektný“, avšak bez lásky.

Len služba bližnému otvára moje oči, aby som videl, čo pre mňa robí Boh a ako ma miluje. Ako príklad uvedieme blahoslavenú matku Teréziu z Kalkaty. Bola schopná slúžiť bližným stále novým, tým najúčinnjším spôsobom. Silu a schopnosť na túto službu čerpala zo stretnutí s eucharistickým Pánom. Na druhej strane tieto stretnutia s eucharistickým Pánom nadobúdali svoju hĺbku a opravdivosť v službe tým druhým. Aj z tohto príkladu, ktorý sa takpovediac „odohral pred našimi očami“, je jasne vidieť, že láska k Bohu a láska k bližnému sú neoddeliteľné a sú jediným príkazom.

Obe však žijú z predchádzajúcej lásky Boha, ktorý si nás zamiloval, ako sme uviedli v úvode, ako prvý, preto nás predsa stvoril. Nejde o zvonku prichádzajúce príkazanie, ale o vnútorné prežívanie darovanej lásky, ktorá kvôli svojej podstate musí byť následne odovzdaná druhým. Láska je božská, lebo pochádza od Boha a zjednocuje nás s Bohom. Premieňa nás v „My“, ktoré prekonáva naše rozdelenia a zjednocuje nás, aby nakoniec bol Boh „všetko vo všetkom“ (1 Kor.15,28).

Hlavné príkazanie lásky k Bohu a bližnému predstavuje základný zákon, na ktorom stojí celá kresťanská existencia, biblický obraz Boha i človeka. Preto je vhodné a užitočné znázorniť jeho podstatu v jednoduchom a ľahko pochopiteľnom jazyku, akým je napríklad funkčná závislosť. Skôr než to urobíme, treba si uvedomiť, že prvok nižšej dimenzie nemôže vynášať žiaden úsudok o prvku dimenzie vyššej. Tak ako bod nemôže vyriešiť žiaden úsudok o priamke, priamka o ploche a plocha o priestore nemôže ani človek vynášať kvantitatívne úsudky o kvalite vzťahov medzi človekom a Bohom. Boh je totiž prvok vyššej dimenzie. Človek nemôže vynášať takéto úsudky ani o svojom bližnom (aj keď v tomto prípade ide o prvky rovnakej dimenzie), a to prinajmenej preto, lebo o svojom bližnom nemá dostatočný súbor informácií. Tu sa môžeme vyjadriť iba v reči pravdepodobnosti.

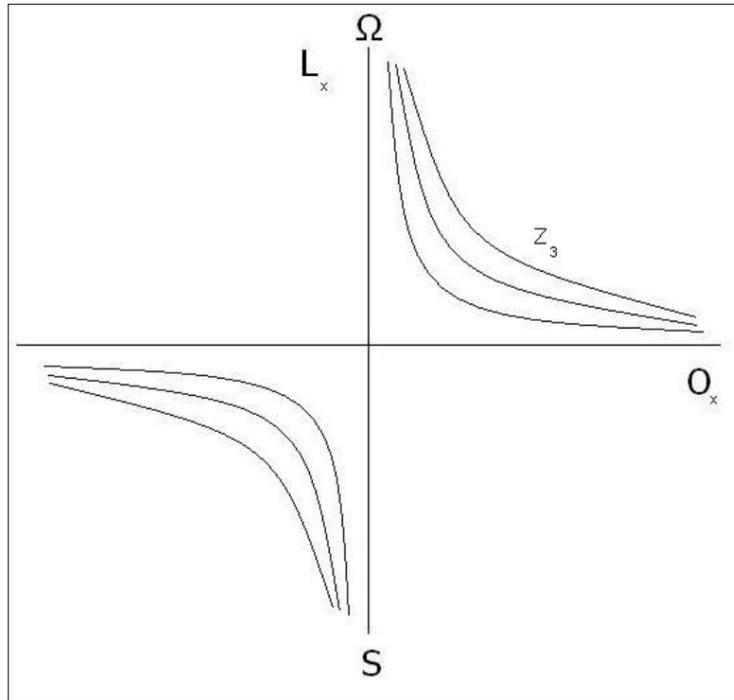
Teda nech pravdepodobnosť lásky x-tého človeka k Bohu je vyjadrená číslom L_x a pravdepodobnosť odcudzenia x-tého človeka od svojich bližných číslom O_x , potom v duchu hlavného príkazania lásky v Bohu a bližnému sú to dve vzájomne sa vylučujúce sa pravdepodobnosti, takže ich súčin musí byť konštantný, t. j.

$$L_x \cdot O_x = Z_x \quad \rightarrow \quad L_x = Z_x / O_x$$

Grafickým zobrazením tohto vzťahu je hyperbola. To platí pre ľu-

bovoľné $x = 1, 2, 3, \dots$ Z_x je istou charakteristikou, istým charakteristickým znakom daného človeka. Obrazne povedané, každý človek má svoju hyperbolu, ktorej súradnicami sú pravdepodobnosť jeho lásky k Bohu a pravdepodobnosť jeho odcudzenosti od ľudí. Je to istá analógia „lúča“ Chiary Lubichovej.

Pouvažujme teraz trochu nad obrázkom 1. Na obrázku predovšetkým vidíme dve skupiny hyperbol. Krivky v hornej časti obrázku nadobúdajú vždy kladné hodnoty a pre $O_x > 0$ (malá odcudzenosť od ľudí) divergujú k nekonečnu Omega, ktoré predstavuje Boha. Jednotlivé hyperboly reprezentujú jednotlivých členov bojujúcej Cirkvi. V dolnej časti obrázku naopak, všetky hyperboly nadobúdajú iba záporné hodnoty a pre $O_x > 0$ krivky opäť divergujú, tentoraz k mínus nekonečnu S, ktoré predstavuje Satana (negácia Boha).

1: Funkčná závislosť lásky k Bohu od pravdepodobnosti odcudzenia od bližných

Jednotlivé krivky reprezentujú presvedčených antiteistov (nie ateistov, či pohanov), príslušníkov rôznych deštruktívnych siekt (napr. satanisti) a členov rôznych iných organizácií, v ktorých ideologickom podhubí má dominantné postavenie nenávisť k Bohu a Cirkvi. Osobitné postavenie má oblasť na osi O_x a v jej blízkom okolí. Budeme jej hovoriť oblasť nekorelovaných stavov. Možno tu zaradiť ľudí, ktorí Boha nepoznajú, a preto ho nemôžu ani milovať, ale aj ľudí, ktorí o Bohu čosi počuli, ale sú ľahostajní, Boh ich nezaujímá. S touto oblasťou možno spájať i stav duší v predpekli (limbus), t. j. stav duší spravodlivých ľudí zomrelých pred Kristom, ale podľa názorov teológov tu patria aj duše nepokrstených detí, zaťažených iba dedičnými hriechom.

Z eschatologického hľadiska má oblasť nekorelovaných stavov mimoriadny význam. Keďže oblasť nie je ostro vymedzená, stačí iba impulz od Boha (milosť Božia) a človek takpovediac „naskočí“ na svoju hyperbolu a jeho život začne smerovať k pozitívnym (t. j. Božím) hodnotám. Naopak, môže stačiť impulz (pod-

net) od Satana a život človeka sa môže začať orientovať na negáciu Boha so všetkými fatálnymi dôsledkami. Treba však povedať, že takýto transformačný akt sa môže uskutočniť iba so súhlasom vôle daného človeka.

Na záver skúsme v reči obrázka č. 1 analyzovať vrcholné obdobie obety spásy sveta, umieranie Ježiša na kríži. Ježišov výkrik na kríži vždy vzbudzoval v kresťanskom myslení živý záujem, ba niekedy aj istú bezradnosť. Čo chcel vlastne slovami: „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil“ Ježiš Kristus, integrálna jednota Božstva a Človečenstva, vo vrcholnom období obety za spásu sveta povedať ľudstvu. Veď text evanjelií obsahujúci výkrik opustenosti nemožno považovať za opis, ktorý by mal za cieľ len oboznámiť kresťana s niekoľkými slovami, ktoré Ježiš vyslovil na kríži. Nemožno preto čítať tento text iba z pohľadu historického,

rientoval k Bohu, aby ich vykúpil. Oblasť nekorelovaných stavov je však nekonečne vzdialená od bodu Omega. Ježiš Kristus, Boží Syn, cítil, veď mal úplné poznanie, túto vzdialenosť, túto odcudzenosť od Otca. A v tom je jadro veci. Keby bol obyčajným človekom, tak by túto vzdialenosť, odcudzenosť od Boha Otca necítil. Svojím výkrikom opustenosti podal takto svedectvo o svojej božskej podstate. Ak by sa niekto opýtal na spôsob, akým Ježiš cítil túto vzdialenosť, túto odcudzenosť od Otca, odpoveď je jednoduchá: prostredníctvom Ducha Svätého, tretej Božskej Osoby, ktorý vychádza z Otca i Syna (qui ex Patre Filioque procedit).

Práve v tom treba vidieť vrchol Božieho zjavenia. V Ježišom ľudskom živote všetko zjavuje Boha. Utrpenie je najväčšia ľudská skúsenosť, preto môže najúčinnšie ukázať, kto je Boh. Ukazuje nielen vrchol solidarity s ľudstvom, ale zjavuje aj Ježišovu Božskú tvár. Láska je teda kľúčom na pochopenie božských vlastností, aj všemohúcnosti. Z lásky treba vychádzať, ak chceme čosi pochopiť o Božom pôsobení a jeho vnútornom bytí. A ukrižovaný Ježiš, no najmä skutočnosť opustenosti, tie zo svojej strany zjavujú, čo znamená všemohúcnosť Božej lásky. Je to schopnosť urobiť sa ničím, znížiť sa do ľudského polohy až potiaľ, že

sa „urobí hriechom“. Boh sa priblížil ľuďom vzdialeným od Boha, neboli sa byť ako oni, práve v ich vzdialenosti od Neho. Táto božia moc, ktorou je Láska, sa v Ježišovej opustenosti netýka len Syna ale aj Otca.

Ak si teda nakoniec našej úvahy chceme odpovedať na otázku, akú úlohu v Zjavení hrá Ježišov výkrik na kríži, bude to toto: Ježišov výkrik na kríži je najvýrečnejším svedectvom o vnútrobožskom živote Najsvätejšej Trojice. O Bohu, ktorý je láska. Boh Otec, Syn a Duch svätý tvoria spolu jediného Boha, ktorý je nekonečná, všemohúca Láska.

LITERATÚRA

1. Encyklika Benedikta XVI Deum Caritas Est
 2. Jacyna-Onyszkiewicz Zbigniew, Metakozmologia, Zborník seminára Prírodné vedy, Filozofia, Teológia, spoločné hľadanie pravdy, UPJŠ, Košice 1999.
 3. Zentková Angela, Dva zdroje poznania, Theologos 3(2000) 24
 4. Hučko Ladislav, Totožnosť a odlišnosť náboženského a vedeckého obrazu sveta. Zborník seminára Prírodné vedy, Filozofia, Teológia, spoločné hľadanie porozumenia, UPJŠ, Košice 1997.
- Venované pamiatke ThDr. Jána Zentka, biskupského vikára spišskej diecézy, ktorého si Pán Boh povolal k sebe 14. marca 2009 vo veku 50 rokov

ANGELA ZENTKOVÁ
ANTON ZENTKO

Už sme sa dosť napočúvali o kríze kapitalizmu - jeho zánik stojí pred dvermi. Dnešný vývoj sa dá porovnať len s rokom 1929 a záchranné opatrenia, ktoré štáty podnikajú, sú skúškou sily nemajúcej v dejinách obdoby; podľa prepočtov výška vynaložených finančných prostriedkov presahuje všetky vojny 20. a 21. storočia - bez inflačného schodku!

Na prípravu Európana rozmazaného blahobytom - poskytujeme pár odkazov, ako sa čo najlepšie pred krízou chrániť.

Predovšetkým musíme stráviť fakt, že celému bankovému systému hrozí rozpad. Akékoľvek vklady v bankách nie sú isté. V žiadnej banke. Štátom zvýšené garancie bankových vkladov majú psychologický (a tým aj skutočný) efekt stabilizácie, avšak v prípade reťazového krachu viacerých veľkých bánk, sú nespĺniteľné. To znamená, že ak by malo prísť v „veľkému tresku“, pretrhne sa aj posledná hrádza.

Mnohí si myslia, že v konečnom dôsledku je jedno, či „krachne banka alebo peniaze stratia hodnotu“ a nič preto nepodnikajú. Obrovský omyl, pretože tieto dva fenomény sa nestanú naraz, ale následne. Terajšie nebezpečenstvo krachu bánk ide ruka v ruke s defláciou, teda s nedostatkom peňazí. Naopak inflácia všetko zlacní. Hoci to neznie až tak hrôzostrašne, môže to mať existenčný dopad, pretože sa tým naruší prirodzený tok peňazí a v hospodárstve dôjde k zabrzdeniu. Ak viacerí riaditelia bánk tvrdia, že deflácia nehrozí, tak sa dá predpokladať, že už je rozbehnutá. Inak by to hrozivé slovíčko nevzali do úst.

Ak by štátna pomoc formou finančných balíkov mala byť úspešná - a chceme v to dúfať - je isté, že štáty sa zadlžia na nevidané sumy. To treba konštatovať ako nutné zlo, napríklad ako nevyhnutnú amputáciu nohy. Na iné ošetrenie je už prineskorá, pacient je v akútnom stave ohrozenia života.

Ako na to

Lepšie bez nohy ako mŕtvy. Čo urobia štáty s obrovskými dlhmi, ako sa ich zbavia? Daňové príjmy dávno nestačia ani len na splátku úrokov. Naopak: dlhy sa zredukujú, ak dôjde k znehodnoteniu peňazí. Umelo sa teda „vyrobí“ inflácia. Čím vyššie zadlženie štátu, tým vyššia inflácia. Výsledok: ak by mal bankový systém krízu prekonať, potom sa môžeme s veľkou určitotou obávať hyperinflácie.

Štáty, ktoré svoju menovú zvrchovanosť postúpili Európskej únii, nebudú na tom lepšie. S EURO-bankovkami v najbližších rokoch budeme môcť kúpiť a štáty s vlastnou menou budú mať podobný problém. Ako sa pred týmto scenárom môže jednotliviec chrániť? Len tým, že v najbližšej dobe investuje do vecných hodnôt. Nemusi to byť hneď nehmuteľnosť. Zlato je oveľa praktickejšie, dá sa napríklad uložiť v minciach k jednej unci, ktorej kurz oznamujú všetky svetové denníky.

Čo treba robiť, ak niekto už úver má alebo sa oň pokúša? Ponajprv je dôležité ubezpečiť sa, či by bol schopný splácať ho aj počas krízy. Treba si uvedomiť do akej miery sú príjmy a pracovné miesto isté. Ruky pred od cudzích mien! Takisto sú dôležité dlhodobé zafixované úroky: inflácia spôsobuje nárast úrokov. Ak ste sa takýmto spôsobom zabezpečili, môžete spokojne vyčekať znehodnocovanie peňazí.

A ešte jedna rada: aj ten, kto nemá problém splácať poskytnutý úver, nesie riziko krachu svojej banky. Tá totižto - ak sa dostavia problémy - môže požičané peniaze vyžiadať ihneď. Proti tomu sa síce veľa urobiť nedá, jedno je však možné, neukladajte svoje peniaze u tej istej inštitúcie, pretože by na ne mohla siahnuť a vy tak stratíte rezervy.

Z internetového zdroja preložila
BEĀTA KATREBOVÁ-BLEHOVÁ

Poviazaný Guliver

(Dokončenie z 1. strany)

Odtiaľ už je iba krok k úplnému vytlačeniu slovacity z miest na vidiek, na perifériu spoločenského a politického diania, do predbernolákovských a predštúrovských čias.

Viem, viem - kto za to môže, ak nie my sami? Ak nie naša ľahostajnosť k vlastnému osudu? Ak nie fakt, že každý Slováč, ktorý sa prisťahuje do mesta, sa tak rýchlo stáva amorfickým kozmopolitom, ba čo kozmopo-

litom, ani tým nie - skôr beztvárým čímsi, pasívnym konzumentom vlastného duchovného rozvratu.

To, čo píšem o Bratislave, sa odohráva v rozličných modifikáciách v Košiciach, Trenčíne, Žiline, Banskej Bystrici a inde. A zatiaľ z elektronických a printových médií do krvného obehu Slovenska tečie morfium.

A tak sa zo zvrhovaného národa postupne stáva poviazaný Guliver.

TEODOR KRIŽKA

Počas uplynulého roka sme publikovali o. i. niekoľko článkov o situácii v USA, pripravovaných prezident-ských voľbách i o Barackovi Obamovi a pozitívnych očakávaníach sveta, vrátane nás, Slovákov, ktoré sme s jeho zvolením za prezidenta USA spjali.

Stalo sa. Barack Obama je dnes prezidentom svetovej supervelmoci číslo jeden a má za sebou niekoľko mesiacov „vládnutia nad svetom“. Nemožno mu uprieť vervu, s akou sa do plnenia svojho poslania pustil doma i v zahraničí. Doma už napr. presadil plán na ozdravenie ekonomiky-opatrenia, ktoré budú stáť Američanov(?) 787 miliárd dolárov, i niektoré ďalšie na obmedzenie hrozivého tempa rastu nezamestnanosti.

Pokiaľ ide o zahraničnú politiku USA, ministerka Hilary Clintonová od svojho nástupu do úradu strávila viac času na zahraničných cestách ako v USA. Napriek tomu sa ozývajú aj rôzni „kuvici“, ktorí pred Obamom varujú. Jedným z nich je aj americký historik, politický analytik a spisovateľ Webster G. Tarpley (1), ktorý už 11. mája 2008 uverejnil svoju prognózu budúcej Obamovej politiky. Dokonca stihol o nej napísať aj knihu „Obama, The Postmodern Coup, The Making of a Manchurian Candidate“ (Obama: postmodernistické prekvenenie, stvorenie mandžurského kandidáta). Kvôli vyváženosti našich informácií prinášame preklad niektorých zaujímavých pasáží z rozsiahleho rozhovoru W. Tarpleyho, ktorý poskytol Deep Journalu. (<http://www.deepjournal.com/p/7/a/en/1497.html>).

Tarpley v rozhovore uvádza, že skutočnú moc v USA, v pozadí Obamovho „trónu“, má Zbigniew Brzezinski, „ktorého stratégia je oveľa nebezpečnejšia a šialenejšia, ako bola stratégia neokonzervatívcov“. Predvída, že nastane okamžitá zmena v oblasti globálnej geopolitickej agendy USA, keď dejisko jej operácií sa presunie do Pakistanu a finálnymi cieľovými štátmi sa stanú Rusko a Čína. Varuje, že ak plány Zbigniewa Brzezinskeho získajú podporu a bude sa v nich pokračovať, bude to mať katastrofické dôsledky pre celý svet. O Obamovi tvrdí, že je spoločnou bábkou Trilaterálnej komisie a Brzezinského. Trilaterálnu komisiu má tvoriť skupina tých istých bankárov, ktorí kontrolovali už Carterovu administratívu. Oni si vraj pripravili svojho nového gašparka. „Rozhodli sa neponúkať národu niekoho z pravej, ani neokonzervatívca, ale demagóga ľavice, ktorý bude sľubovať zmenu a nádej, ale v skutočnosti bude reprezentovať politiku kvalitatívne ešte deštruktívnejšiu ako neokons“ a ktorý je pripravený „vydať Európu akoawns (zálohu), ako neupotrebitelnú konkurznú

JOZEF HLUŠEK

Obama a Brzezinského stratégia

podstatu (assets)“, pretože podľa Brzezinskeho centrum moci vo svete sa nenachádza v Iráne, ale v Moskve a Pekingu“.

Brzezinski, ktorý má Obamom manipulovať, je rozhodnutý v nasledujúcej etape omráčiť jediným smerom Rusko aj Čínu, a tak zabezpečiť, aby americko-britská dominancia pokračovala ďalších sto rokov.

„To je projekt! Ambicióznější, ako mal ktorýkoľvek neokonzervatívec, dobrodružnejší a nebezpečnejší. Romantická vízia, akú Európania majú o Obamovi, by ich mohol priviesť k samovražde, ak toto nepochopia“, uzatvára Tarpley prvú časť rozhovoru. V ďalšej časti tvrdí, že projekt Rockefellerovcov, Sorosovcov a Brzezinského je zacielený na vyhľadanie príležitosti na konflikt s Ruskom a Čínou. Preto vraj potrebujú ľavicové krytie v osobe Obamu, ktorý sa však identifikuje s ich imperialistickým projektom. Tento projekt je nebezpečnejší, ako to, čo robili neokonzervatívci, hovorí Tarpley a uvádza nasledujúci príklad: „V prípade Iránu neokonzervatívec ako McCain nabáda „poďme bombardovať Irán“, ale Brzezinski na to hovorí „sú to hlupáci... Ja nechcem, aby USA začali vojnu proti Iránu, chcem, aby Irán bol vo vojne proti Rusku! Využime Irán ako inštrument na hru proti Rusku. Môžem vám ukázať, ako to urobiť... hral som s Afganistanom proti Sovietskemu zväzu a zničil som ho (ZSSR)“. Iný príklad je Sýria. Neokonzervatívci hovorili... „zaútočme na Sýriu“, zatiaľ čo Brzezinski si myslí, že je načase, aby sa USA so Sýriou dohodli. Pretože v Sýrii je veľmi dôležitá ruská námorná základňa v meste Tartus(2) na pobreží Stredozemného mora; Brzezinski chce dostať Rusov z Tartusu preč a dosiahnuť, aby sa Sýria obrátila proti Rusku. V projekte, ktorý je zacielený na Rusko a Čínu, moslimovia namiesto toho, aby boli cieľom pre armádu USA, boli by použiti ako mäso pre ruské kanóny“.

Pokiaľ ide o Čínu, Tarpley si myslí, že Brzezinski má v úmysle podnecovať nepokoje tamojších menšín, napr. moslimskej menšiny Huigurov(3), ktorí žijú v čínskom Turkistane. V nadväznosti na Čínu sa vraj vyvíja aj situácia v Sudáne. USA údajne nejde o žiadne znepokojenie kvôli humanitárnej kríze v Darfure, ale o hľadanie zámenky, ako sa dostať do Sudánu a zvrhnúť tam vládu Bashira, aby tak prerušili zásobovanie Číny

sudánskou naftou. Tarpley si myslí, že USA ani Veľká Británia nemajú v úmysle zaútočiť na Irán a ani to neurobia, hoci „nejaký izraelský blázon by to mohol urobiť“, dodáva. „Ale USA, na priane Obamu, už teraz bombardujú severovýchod Pakistanu“. Americké jednotky s jednotkami NATO a Afgáncami vraj dokonca pripravujú do Pakistanu inváziu z afgánskej hranice. Prečo to robia? Nie iba preto, že ide o islamský štát, hoci aj to hrá istú rolu, ale preto, že Pakistan je podľa Brzezinského potenciálny spojenec Číny. Tak to bolo tradične a USA sa obávajú, že v istej krízovej situácii by opäť gravitoval k Číne.

va Tarpley a pokračuje: „Nezávislosť Kosova ovládaného kriminálnym klanom je druhá strana Brzezinského plánu, ktorý slúži k stretu s Ruskom... Ďalší faktor, ktorý slúžil na to, aby jatril vzťahy s Ruskom, bol stret Ruska s Gruzínskom“. Teda „už nie sú iba Irak, Irán a perzský záliv, ale je tu globálna stratégia splodená Brzezinským... Keď sa začala uplatňovať, Bush a Cheney boli pri tom, avšak iba ako štatisti. Teraz (v máji 2008, p. a.) je moc v rukách Hlavného výboru (Principals Committee), istého druhu medziministerského výboru tvoreného Riceovou zo Štátneho de-

partmentu, Gatesom z Pentagonu, Paulsonom z Ministerstva financií a Admiranom Mullenom z veliteľstva armády. Pravda, tieto osoby sú iba byrokraticmi bez vlastných politík; politika, ktorú implementujú, je politika Brzezinského. To znamená, že proti Iránu sa útok neuskutoční, dosiahne sa dohoda so Severnou Kóreou - čo Chenemu takmer privodilo druhý infarkt - no naopak, má sa napadnúť Pakistan, pripraviť útok proti Sudánu a tiež proti Zimbabwe a Mjanmarsku (Barme)“.

Dôvetok:

Odhliadnuc od vzťahu, aký sme si vytvorili k sympatickému Barackovi Obamovi, a toho, že Tarpleyho „prognóza“ americkej zahraničnej politiky znie až neveriteľne, kompetentní politici, najmä však analytici MZV SR, by ju nemali úplne a bezmyšlienkovite zavrhnúť, ale starostlivo analyzovať všetko, čo sa od nástupu Obamu do prezidentského úradu odohráva a bude odohrávať na medzinárodnej scéne. V tomto zmysle je povšimnutiahodná výzva Obamovej administratívy, aby sme uznali Kosovo (namiesto je jej taktne, ale kategorické odmietnutie) i súčasne aj budúce nepokoje v Pakistane (a ich réžia), možné, azda aj sprostredkované rokovania USA s Iránom, ale predovšetkým budúci vývoj situácie okolo základní v ČR a Poľsku.

Mnohí (dúfam, že nik z našich politikov) si povedia, „čo už my zmôžeme, keď sme taký malý štát“. Istotne, nemôžeme sa hrať na veľmoc, ale keď už sme takí malí, mali by sme o všetkom aspoň veľa vedieť, a nie sa iba dozvedať (ako sa to, zdá sa, deje). Len tak sa bude o nás vedieť, len tak môžeme byť skutočne (nie iba pseudo) „aktívni“ a len takýmto spôsobom si môžeme zabezpečiť hoci ohraničený, ale predsa len akýsi manévrovací priestor, rešpekt a „nezávislosť“.

POZNÁMKY:

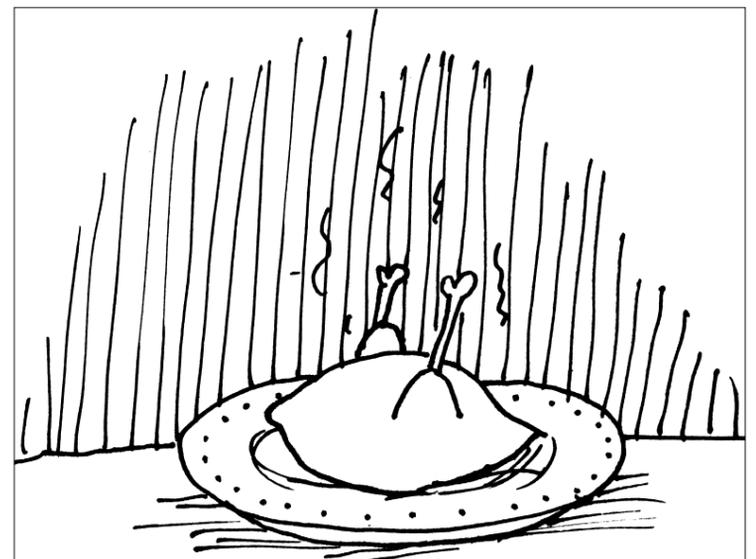
1. Webster Griffin Tarpley - novinár, spisovateľ a kritik americkej domácej i zahraničnej politiky. Písal o terorizme v Strednej Európe, o Bushovi otcovi napísal knihu „Neautorizovaná biografija Georgea Busha“, ďalšiu knihu „Prežívajúc kataklizmu“ venoval svetovej ekonomickej kríze. Napísal aj knihu „11. september: Teror vyfabrikovaný v USA“. Okrem už spomínanej knihy „Obama: postmodernistické prekvenenie, stvorenie mandžurského kandidáta“, tento rok napísal o Obamovi druhú knihu „Neautorizovaná biografija Obamu“.
2. Tartus - mesto ležiace asi 220 km na severozápade od Damašku, na východnom pobreží stredozemného mora. Je známe už od čias križiackych výprav ako Antartus.
3. Huigurovia - cca 8 mil. národ je usadený v severovýchodnej čínskej autonómnej provincii Čchin-jang, ktorá hraničí s ôsmimi štátmi Strednej Ázie, o. i. s Pakistanom a Ruskom. Provincia bola Čínou anektovaná počas komunistickej revolúcie v r. 1949. Huigurovia vyznávajú moslimské náboženstvo.

partmentu, Gatesom z Pentagonu, Paulsonom z Ministerstva financií a Admiranom Mullenom z veliteľstva armády. Pravda, tieto osoby sú iba byrokraticmi bez vlastných politík; politika, ktorú implementujú, je politika Brzezinského. To znamená, že proti Iránu sa útok neuskutoční, dosiahne sa dohoda so Severnou Kóreou - čo Chenemu takmer privodilo druhý infarkt - no naopak, má sa napadnúť Pakistan, pripraviť útok proti Sudánu a tiež proti Zimbabwe a Mjanmarsku (Barme)“.

Na zdôvodnenie týchto útokov vraj už nebude použitý Bin Ladin ani Al Kajda (s výnimkou Pakistanu), ale v Sudáne a v Zimbawe to budú ľudské práva, podobne ako za Cartera, keď Brzezinski riadil Radu národnej bezpečnosti.

To, čo sa pripravuje, je „zmena od imperializmu pod zástavami pravice na imperializmus pod zástavami ľavice. Ale obsah je ten istý, alebo ešte horší, pretože neokonzervatívci napádali štáty relatívne bezbranné, resp. neškodné. Bolo očividné, že Irak nemohol zaútočiť na USA priamo, tiež by to nebolo ľahké ani pre Irán. Ale v prípade Ruska a Číny sa veci ukazujú veľmi odlišne, pretože tieto krajiny majú medzikontinentálne balistické rakety, môžu sa brániť a aj to urobia.

Prédstavenie neokonzervatívcov sa končí, ale ich bláznovstvo malo prinajmenšom hranice, no to, čo sa začína s Brzezinským je bláznovstvo bezhraničné“, uzatvára Tarpley

HOLUBICA MIERU
NA IZRAELSKÝ SPÔSOB

Kresba: Andrej Mišanek

Najväčšie Svätoplukove úspechy prišli v roku 885, po tom, ako „naplnený na Metodov prihovor božou múdrosťou“, urobil dobré rozhodnutie, poslal múdrych veľmožov ako vyslancov k pápežovi Štefanovi V. s naliehavou žiadosťou, aby mu ráčil „poslať staré privilégia, ktoré obsahujú medze a končiny provincií a oblasti jeho krajiny“. Keď prišli vyslanci kráľa do Ríma a odovzdali pápežovi Svätoplukove slová, zaradoval sa, pretože pri tejto príležitosti mohol Svätopluka, nepožeňnaného kráľa viery dosiaľ novej a slabej, aj jeho ľud, väčšmi získať pre záujmy cirkvi.

Metod však medzitým, 6. apríla 885, umrel. V Napomenutí vládarom zanechal svoj odkaz: „Je povinné každé knieža Boží svätý zákon vyučovať a každý deň prikazovať. A nezmišľavať sa s kmetami svojimi a s dečrami podľa svätého krstu. Smilstvo ani nijaká nečistota nech sa u vás nemenuje a nikto z vás nech neklame prázdnyimi slovami, lebo kráľovstvo Božie nezdedia ani smilníci, ani klebetníci, ani nadutci. Povinný je každý pokrstený samého seba uchovať čistého ako chrám Bohu svätý. A so svojou ženou uspokojíť sa. Nič iného ďalšie nezmyšľávať, ani na spôsob hoväda za nezmyselnými vášňami chodiť ... Budú ťa ustavične haníť a utláčať ... Vystaviš si dom, lež iný bude v ňom bývať ... Tvoji synovia a tvoje dcéry sa dostanú ako koristiť cudziemu národu ... Cudzinec, čo bude s tebou v krajine, prevýši ťa a bude mocnejší ako ty ... pretože si neslúžil Pánovi ... za všetku jeho štedrosť“. Napokon Metod - podľa Života Klimentovho - „dožívajúc poslednú hodinu, vyhlásil (Gorazda) za moravského arcibiskupa“.

Zdá sa teda, že Metod najviac Svätopluka vystríhal - a tým ho možno prívádzal do zúrivosti - porušovanie šiesteho a deviateho Božieho prikázania: Nezosmilniš a Nevezmeš manželku bližného svojho (medzi šiestym a deviatym je však aj siedme prikázanie: Nepokradneš).

Pápež Štefan V. zrejme ešte nevediac o Metodovej smrti, poslal svojho vikára Honoriusa, kardinála svätej Rímskej cirkvi a dal mu právomoc spojovať a rozväzovať, vyhladzovať a rozmetávať, stavať a pestovať, ako je zvykom, keď sú rímskym stolcom posielaní vyslanci či zástupcovia do krajín sveta. S ním vyslal pápež aj iných dvoch kardinálov, ako aj dvoch biskupov, ktorí by národu dosiaľ vo viere novému, svätili biskupov alebo kostoly a zasievali každodenné slovo života do ich srdca.

Po Metodovom pohrebe Svätopluk prikázal, aby sa zhromaždil všetok ľud pri horách a v pripojených krajinách na východnom okraji, na severe i západe kráľovstva. „A keď sa zhromaždili všetci, ktorí hovorili tak latinským, ako aj slovenským jazykom, konala sa na rozkaz apoštolského vikára Honoriusa a najkresťanskejšieho kráľa Svätopluka dvanásťdňová synoda. Osem dní sa hovorilo o Božom zákone, svätom písme a postavení cirkvi. Ďalšie štyri dni sa rokovalo o svetských veciach. O moci a postavení kráľa, o kniežatách a županoch a stotníkoch. A okrem toho sa na synode za počúvania celého ľudu prečítali staré privilégia, tak latinské ako grécke, poslané ctihodným pápežom a cisárom o rozdelení provincií a oblastí, ako boli usporiadané predchádzajúcimi cisármi“. Všimnime si, ľud zhromaždený Svätoplukom si vypočul dovtedajšie dejiny strednej Európy. A pri všetkej ohľaduplnosti voči našim južným susedom musíme povedať, že to boli dejiny bez nich. Pokiaľ ide o západných susedov, tým len jedenásť rokov predtým pokrstil Metod knieža Bořivoja. Zachovali sa mnohé historiky o kožených zvitkoch v gréčtine, latinčine a hlaholike, akurát že - nezachovali sa zvitky.

Čo vieme istotne, v pápežovom liste sa potvrdzuje pápežská patronácia Svätopluka z roku 880, obsahujúce poučenie o božskej Trojici a tretia časť je venovaná vyslaniu biskupa Wichinga na Veľkú Moravu, kde ako nitriansky biskup mal byť zodpovedný za celú cirkevnú správu krajiny. Zomrel Metod a

vrátil sa Wicking, čo neveštilo nič dobré. „Keď skončil dvanásť deň, bol Svätopluk korunovaný za kráľa, posvätený a potvrdený rukou vikára Honoriusa, kardinála a biskupov podľa spôsobu rímskych kráľov, za veľkej radosti medzi ľuďmi v celom jeho kráľovstve. Vyzváňali zvony a tri dni sa potom hodovalo a zabávalo“, pričom - plakalo by srdce Metoda, keby ešte žil - že sa tak dialo za hojného užívania staropohanských zvykov.

Bol to deň, ktorý v tom čase - písal sa rok 885, okrem Slovenov, starých Slovákov, neprežíval nijaký národ, ani jeden z našich dnešných spojencov z Vyšehradskej štvorky, nikto iný nemá dôveryhodnú informáciu o veľkej oslave korunovácie svojho kráľa spred roku 900. Preto teda nepostavíme pamätník tejto udalosti? Ak navyše vieme, že na slávnosti sa zúčastnili rôzni vyslanci sveta. Kto bol vtedy svet? Rím, Aachen, Nitra, islamské mestá. Ešte ani Prahy, ani Viedne a ešte ani Budapešti ich neskoršou slávnou nebolo.

MARIÁN TKÁČ

Keby sa bol stal Svätopluk svätým...

Nič významnejšie už však Svätopluk, oslovený pápežom Štefanom V. v auguste 885 ako „kráľ Slovenov“, nezažil. Po Metodovej smrti sa jeho postoj natoľko vyhranil, že nádej na upevnenie svojho postavenia ako kresťanského kráľa, sa rýchlo rozplyvala. Opustil dielo Rastislavovo i svoje a primkol sa k prvému nitrianskemu biskupovi Wichingovi. Ten „patril k popredným poradcóm Svätopluka“ a „celkovo možno o (ňom) jednoznačne konštatovať, že bol veľkou osobnosťou“, mieni Richard Marsina (Nepprávom obviňovaný, Národný kalendár 2000, s. 34). Bol však „na Veľkej Morave exponentom syna Ľudovíta Nemca Karlomana, a potom od roku 880 jeho syna Arnulfa“, a tak celkom prirodzene pracoval v ich mene. Wicking „bol na čele tej skupiny kňazov a veľmožov, ktorá vystupovala proti používaniu slovenského jazyka v liturgii“ (Marsina), takže mu nemuselo prekážať, že Svätopluk nedbal na Metodovo napomínanie a prorocstvo.

A tak „keď ... svätca nebolo a zavládla všelijaká nereseť, neskrývajúca ohavnosť pod závojom a maskou“ (Zo života Klimenta), Svätoplukovi to Metodovi žiaci, osobitne Gorazd, prvý medzi cirkevnými šľachticmi z domácej krvi, tvrdo vyčítali. Gordický uzol, spor o výklad tajomstiev svätej Trojice medzi wickingovcami a gorazdovcami, rozsekol Svätopluk taktom: „Kto prvý predstúpi a odprisahá, že správne a pravoverne verí, ten sa podľa môjho rozhodnutia v ničom neprehrešuje proti správnosti vo viere, tomu aj cirkev odovzdám a pridelím, ako sa patrí, kňazský úrad v cirkvi“. A keďže Frankovia boli „s veľkou ochotou hotoví prisahať, nečakajúc ani koniec odpovede“ Svätopluka, priklonil sa kráľ na ich stranu. Stalo sa teda, že „ten istý Svätopluk, ktorý bojovým umením a tvrdou vládou Veľkú Moravu veľmi rýchlo neobyčajne rozšíril, priťiahol na ňu aj kľiatbu a jej likvidáciu“, napísal kňaz Václav Kocián (Pod víťazným dvojkřížom, Zvolen 2008, s. 29). „Po smrti Metodovej v arcikňazstve povstal nejaký zaklínač (čarodějník) menom Vigelisko (Wicking), plný kacírstva a rozvrátil všetko učenie Metodovo a učeníkov jeho veľkých mnoho týrajúc i žaláru a putám oddal“ (Život Naumov).

Metodových žiakov týrali a trýznili, napokon ich „vyhnali alebo predali ich do otroctva“, čo „samozrejme bez súhlasu svetskej moci by nebolo možné“ (Marsina). Akurát Život Klimentov je k Svätoplukovi prekvapujúco milosrdný: „O tom však nič nevedel knieža, otrocky naklonený oným bludárom. Bol totiž práve neprítomný“. Naozaj nemožno predpokladať, že Svätopluk nevedel, ako kruto zaobchádzali vojaci

Kresba: Mikuláš Klimčák

s učeníkmi. Môžeme sa oprávnenne opýtať: prečo to Svätopluk dopustil? Dejinným faktom totiž je, že „tako sa nezákonne zmocnil (Wicking) biskupstva nijako mu neprináležajúceho, sám si osobujúc túto hodnosť, považujúc ju za korisť, a povolného Bohom (Gorazda), odsotil“. Je preto otázne, či názor, že „z hľadiska Ríma a kresťanstva sa ... Wicking nedopustil ničoho trestuhodného“ obostojí napriek tomu, že „nahradenie používania slovenského jazyka v liturgii latinčinou (bolo) jednoducho prispôbením sa prevažujúcemu úzu v celej katolíckej cirkvi“? (Marsina)

Vyhnanie žiakov misii svätých bratov nezničilo, len jej dalo iný smer: „Božie semeno roztrúsilo na všetky slovanské strany“. Cirkev staroslovenského jazyka nezaničila, pretože časť kňazov sa utiahla do hôr, do slovenských sídel na severnom a východnom Slovensku, ktoré ani príchodom siedmich staromaďarských kmeňov neboli zničené, obyvatelia aj so svojimi vladkyňami v nich žili naďalej. Metodovu cirkevnú provinciu obnovili za Mojmir II. v roku 899 a cirkevní legáti vysvätili jedného arcibiskupa a troch biskupov, čo sa stretlo s bavorským protestom. „Pri technických možnostiach 9. storočia sa prakticky nedali vyhnať všetci, domáci učeníci... Tých kryla domáca šľachta“. „Tak ako sa po roku 1950, napriek technicky vyspelejšej dobe nepodarilo vyhnať všetkých kňazov a veriacich“ gréckokatolíkov a „cirkev hoci ťažko ranená, tajne žila, veď by sa v roku 1968 nedala obnoviť“, asi celkom oprávnenne mieni Michal Boka v Gréckokatolíckom kalendári na rok 2009.

Perzské pramene ešte za Svätoplukovho života (okolo roku 893) spomínajú, že ľudia v krajine Svätopluka „sú ctiteľmi býka“ (Ján Pauliny, Arabské správy o Slovanoch, Bratislava 1999, s. 132). To svedčí o tom, „že po smrti svojho prvého arcibiskupa sv. Metoda, za vlády Svätopluka a biskupa Wichinga ... sa moravskí Sloveni opäť vrátili k modloslužbe, Svätopluk však prv, než znovu zaviedol pohanský kult, musel zničiť všetky stopy po kresťanstve i mariánskej úcte v Devingrade. Návratom k modlárstvu privedol prekliatie nielen na seba, ale aj na celý národ, ako mu to predpovedal arcibiskup sv. Metod“, tak mieni Elena Šubjaková (Devingrad, Bratislava 2007). „Pre bohatstvo a moc vložil Svätopluk svoje ruky do okov mágie, dal sa osedlať zlým duchom, skrze smilnicu, ktorá vládla čarami a privedol na Devingrad, srdce celej krajiny, prekliatie“, keď zániku „predchádzal duchovný rozvrät“.

Prečo „Svätopluk ako hlava Slovenov sa opäť začal klaňať pohanskému božstvu, ktorého posvätným zvieratom bol tur (býk)“? „Tak sa mohol býk do-

stať najprv do kráľovskej pečate a neskôr aj do znaku Devína, kde ostal dodnes“ (Šubjaková). Svätopluk pravdepodobne vymenil grécky rovnoramenný kríž zo svojho devínskeho symbolu (dodnes ostal v erbe Devínskej Novej Vsi) za býka, zlaté teľa. Prečo? Kto ho na to naviedol? Má devínsky býk nejakú súvislosť s Áronovým zlatým teľaťom? Mohol práve Wicking prebudieť v Svätoplukovi spomienku na starozákonnú krv Arkádijcov, ktorá pravdepodobne kolovala aj v žilách bavorských panovníkov? (K tejto veci sa vrátíme.)

Zdá sa, že vyhnatie Metodových žiakov Svätoplukovi neprekážalo, resp. nedocenil jeho ďalekosiahle dôsledky na budúcnosť svojej dŕžavy. No už čoskoro zistil, že Wicking sa proti nemu opakovanne spojil s kráľom Arnulfom, a tak ho napokon v roku 890 vyhnal. Lutoval, že mu predtým naletel?

Ako vyzeralo posledných deväť rokov kráľa Svätopluka?

V roku 887 Arnulf povstal proti svojmu strýkovi, kráľovi Karolovi III.

Tučnému, sám sa dal zvoliť za východofranského kráľa, a potom začal získavať spojencov na vojenskú výpravu proti Svätoplukovi. V lete 892 vyslal proti Svätoplukovi bavorské, franské a švábske vojská, nastala však nová a osudová situácia: keď sa ukázalo, že tieto vojská nestačia, najal si Arnulf aj staromaďarské vojská, do dejín Európy vŕha nový element, do Európy prichádza fenomén, ktorý dnes nazývame „staromaďarský“. Napriek tomu v nasledujúcom roku Arnulf utrpel od Svätopluka porážku a leďva si zachránil život. Tieto konflikty vznikali najmä pre Panóniu, do roku 876 v drže Koceľa, potom Arnulfa a od roku 884 Svätopluka. „V Európe nebola taká provincia, o ktorú by sa neľútostnejšie a častejšie bojovalo ako o Panóniu, európsky raj. Túto sa pokúšali Tatári, Kumáni, Jazygovia a všetky barbarské kmene privlastniť všetkými silami“, píše Miloš Jenšenský a Pavol Matula (Po stopách Templárov na Slovensku, Bratislava 2008).

Skôr ako 17. 3. 894 „mohutný i hrozný (voči) pohraničným národom“ Svätopluk zomrel, názorne, troma zviazanými prútmi poučil synov o potrebe svornosti a vyzval ich k zachovaniu politickej moci a jednoty svojej ríše. Svätopluk teda „mal troch synov, i majúci podľahnúť osudu každého človeka (majúci umrieť), rozdelil svoje mocnárstvo na tri časti, a dal každému synovi jeho časťku, najstaršieho učinil za veľké knieža, a ostatných dvoch postavil pod jeho vládu“. Bezpečne doložení sú z nich iba dvaja: Mojmir II. sa po otcovej smrti stal veľkým kráľom a Svätopluk II. dostal do léna Nitrianske kniežatstvo. Vidiac však neznášanlivosť synov, uvedomil si, že konal zle. „Kráľ nevládajúc odpovedať toľkým a takým veľkým nepriateľom, dal sa na útek. Žil ako pustovník na Zobore a tu aj dokončil. Spoločníci - pustovníci - ho pochovali v kostole, ktorý je postavený na úbočí vrchu ... Svätopluk oplákal všetky svoje hriechy, ale nado všetko urážku a bezprávie spáchané na sv. Metodovi“ (Dokumenty slovenskej identity a štátnosti I, s. 255 - 256). Zutekal preč z centra ríše a v noci zaklopal na dvere zoborského kláštora. Prijali ho, kajal sa. Umieral v bolesti, vidiac ako sa mu v ríši zapliehuje sused. Pravda či legenda?

Kde teda urobil Svätopluk chybu, že jeho dynastia stratila moc? Otázka zásadná: bola to chyba Svätopluka alebo chyba jeho synov, keď v spravovaní ríše, teda ľudu, ktorý tu zostal, naďalej nepokračovala svätoplukovská dynastia, ale „cudzí“ vládári? Svätopluk chybil, ale nie on, lež jeho synovia „v zúrivosti, vo vášni svojej zabudli oni na obec a ľud svoj, rozžali vojnu a ňou zanikla vlast naša i moc naša, Svätopluk-

kovci nemúdry, ľahkomyselní!“ „A čo urobili synovia tvoji bezbožní, kráľ velebný, tieň moci a slávy našej, toľko a toľko spomínaný?“ (Ľudovít Štúr, Hlas k rodákum, Bratislava 1971, s. 15 - 18). Ako ich Svätopluk vychoval?

Popreplietal Svätopluk svoje osobné ambície so záujmami svojho štátu až tak mocne, že to dejiny neuniesli? Prečo mu boli krátkodobé ciele prednejšie ako strednodobé či dokonca strategické zámery? Nezvyšil mu na ne čas, pretože bol ponorený do večných bojov a vojen? Priam to presvitá na poli písomníctva: prečo popri opisoch cirkevných dejín, skutkov Konštantína, Metoda a ich spoločníkov, nevznikli aj Gesta slovacorum? Prečo nezachoval meno svojej veľkej ríše? Alebo tak urobil a texty sa nezachovali alebo len dosiaľ nenašli?

Prečo nerazil vlastné mince, tie by sa zaiste našli? Razba vlastných mincí už v jeho časoch bola svedectvom sily a moci a urobil tak aj prvý arpadovský kráľ Štefan. Prečo tak neurobil Svätopluk? Možno pochybovať, či sa nevedelo v jeho časoch o zásobách drahých kovov pod zemou na strednom Slovensku? Alebo mu len nikto neporadil, že minca s portrétom vládaru a s označením štátu by bola trvalou pripomienkou jeho snaženia? (A my by sme zaiste nemali dnes problém ani s tým, ako sa jeho ríša vlastne menovala.) Postačilo mu platiť hrivnami, čo boli osobitné železné predmety v podobe sekáča, ktoré boli zároveň aj polotovarom, mohli sa použiť na ďalšie spracovanie? Alebo dokonca „len“ plátom? Podľa svedectva Židovsko-španielskeho Ibrahima ibn Jakuba z roku 965 platilo sa medzi západnými Slovanmi jemnými, voľne utkanými tkaninami. „Prostredníctvom týchto tkanín sa obchoduje. Ľudia ich majú plné truhlice a znamenajú ich majetok. Možno za ne kúpiť hodnotné tovary: pšenicu, otrokov, kone, zlato, striebro a ostatné veci“ (už spomenutý Ján Pauliny). Odtiaľ zrejme pochádza platenie; plátno sa pri platení delilo na menšie časti tak, že sa trhlo: trhy sú u nás práve preto trhmi. Alebo sa uspokojil aj s cudzími mincami, len aby ich „bolo čo najviac“?

Zdá sa, že rišu mal zorganizovaný dobre. „Presbyter Dioklejský (žil okolo roku 1170) opisuje politické ústrojstvo“, teda mechanizmus riadenia Svätoplukovej ríše takto: „V jednej každej provincii ustanovil za bána (bojana, knieža) niektorého z rodných bratov svojich, a za županov i stotníkov ... najlepších mužov týchto provincií. I dal vládu každému bánovi pod sebou mať sedem stotníkov, aby tí dobre i pravdivosti súdili národ, daň vyberali“ a odovzdávali ju svojim nadriadeným a tí aby z nej jednu polovicu odovzdali kráľovi a „druhú pre seba podržali. Županom že rozkázal pod sebou mať jedného stotníka“. „On ustanovil mnohé zákony i dobré mravy a kto chce mať o nich známosť, nech číta slovenskú knihu (librum Slavorum), ktorá sa volá Metodius, tam nájde koľko dobrého ustanovil tento kráľ predobrotivý“. (Išlo pravdepodobne o Metodov Zákoník pre laikov: „Kto zhrší s otrokyňou, nech dá tridsať stľazov páňovi otrokyne; z koristi patrí sa kniežaťu zistiť si šiestu časťku a ďalej všetko ostatné patrí sa vziať pre všetkých ľudí a rovným dielom rozdeliť medzi veľkých i malých, lebo županom je dostačujúci kniežací diel a ďalšia koristiť nech sa rozdá ich ľudom“ - nikde inde v Európe si z vojenského lupu neponechával panovník tak málo.) „Osnovu i základ zákonníka kráľa Štefana, a „vôbec zákonov uhorských kráľov až po rok 1300 ... i základ uhorskej ústavy položil Svätopluk I. Velehradský, on prvý ustanovil provincie, stolice (župy), bánov, županov, stotníkov, ... spôsob platenia dane a iné inštitúty i formy javného života, jestvujúce po časti až doteraz v kráľovstve uhorskom“, „drieve právo uhorské je pôvodu čisto slovenského. Podobné politické ústrojstvo, ako v Uhrách, panovalo i za drevnej Rusi“

(Ján Zigmundík, Či Maďari zaujali Uhorsko a či založili uhorský štát? Trnava 1923, s. 55 - 56).

„Prípád rozkvetu a následného pádu Veľkej Moravy nie je nijako výnimočný, i keď vzorový. Aj on však ukázal, že proti krízam, ktoré takmer zákonite prichádzali na všetky rané štáty Európy“, bolo treba „mechanizmy zabezpečujúce ich vnútornú stabilitu“. „Ako kedysi na príklade merovejskej (svätý Martin) i premyslovskej (svätý Václav) spoločnosti dokázal český historik František Graus, jedným z najdôležitejších sa tu ukázal kult štátnych svätcov“, uviedol Martin Homza (Ešte o svätom Svoradovi a Benediktovi, Kultúra č. 4 / 2001). Nie je práve tu základ toho, že Svätopluk premárnil šancu „zakoreniti“ štátnosť starých Slovákov tak, aby pretrvala aj po ňom? Nebolo Svätoplukou osudovou chybou spojenectvo s „diabolským Vigliskom“ (Wichingom) a následné vyhnanie Metodových žiakov? Veď nebyť toho činu, nedokázali by Metodovi žiaci v Ríme zabezpečiť, aby sa stal Svätopluk svätým nie iba podľa svojho mena? Veď Metod dokázal „vybaviť“ u pápeža Jána VIII. v júni 880 listinu, v ktorej pápež nazýva Svätopluka „milovaným synom“. A keby sa bol po svojej smrti stal „štátnym svätcom“, neostala by ríša, ktorú rozšíril, v rukách jeho priamych potomkov? To si vyžadovalo zo strany kráľa pochopenie zásadného princípu, že solúnska misia bola veľkým darom, ktorým nemal pohrdnúť. Lebo „veľkosť daru, aký sme dostali od Boha, sa meria úrzkou jeho pohrdnutím“ (Šubjaková). Takéto pochopenie nechýbalo o storočie neskôr najprv pohanovi a potom „najkresťanskejšiemu kráľovi“ Štefanovi, ktorý sa spolu so svojím synom a ďalšími osobnosťami „štátnymi svätcami“ Uhorska, pochopenie tohto zásadného princípu stredovekých dejín nechýbalo.

Eudovít Štúr vo svojej rozlúčkovej reči študentom v roku 1842, keď odchádzal z Bratislavy do Levoče, spomenul si aj na Svätopluka a zaradil ho medzi „zradcov hanebných“, Tugumira a bezbožného Brankoviča. No zároveň ho vzýval, ty „zúrivy, ale aj kajúcny Svätopluk, voľakedajšie slnko naše!“ Vierolomnosť kráľov či vládarov bola a vlastne aj je „prirodzená“. Lebo čo dnešní politici? Ako dlho platia ich priam miestoprisažné predvolebné vyhlásenia o zdvojnásobení plátov či o trojsekundovej životnosti ministrov či len podozrivého z nečestného konania?

Svätopluk mal veľkú zásluhu na zmohutnení a medzinárodnom uznaní ním spravovaného štátu starých Slovákov. Spoločne s Rastislavom sa podpísal pod pozvanie misie z Byzancie. Nebyť už len tejto Rastislavovej a Svätoplukovej štátnopolitickej múdrosti, všetko, o čom sme hovorili v tejto knihe až doteraz, bolo by iné, ak by vôbec bolo. A vôbec, volali by sme sa dnes Slováckmi? Lebo ak by sa bol býval stal Svätopluk „štátnym svätcom“, zdá sa, že všetko by naozaj bolo inak.

Nad dejinami sa však neoddá plakať, slzy zastierajú pravdu a zahmlievajú poučenia pre súčasnosť a budúcnosť. Bodaj by dnešní i budúci vládcovia Slovenska mali toľkú chuť i odvahu robiť nezávislú politiku ako kráľ Svätopluk! A - bodaj by pritom išli ich osobné ambície oveľa viac do úzadia, ako to dokázal tento dravý vládca. Bodaj by uprednostňovali stratégiu pred každodennými potrebami. Isteže Svätoplukovi patrí socha, a to nielen preto, že v Paríži má sochu Napoleon, ktorý spôsobil utrpenie desiatkam miliónov Európanov. Svätopluk je našim Napoleonom bez napoleonovských jatiel. A sochy patria aj jeho predchodcom: Pribinovi, Mojmirovi, Rastislavovi, Slavomírovi. A samozrejme svätým bratom, a to aj v Komárne. Dokážeme však postaviť tieto sochy? Veď ani 167 rokov po Štúrovi nevieme odpovedať na jeho naliehavú výzvu: netrpíme ešte stále „už od storočí za viny vašej (Svätoplukovcov) i našej“? Nie je už „doplnená miera bolestí našich“?

Sám Tiso, len o niekoľko dní po Machovom prejave, ktorý, ako sa ukázalo bol jedným z najklúčovejších pre ďalší vývoj, vystúpil v Sneme, kde vyhlásil, že tu, na jeho pôde budujeme svoj štát. Toto nejednoznačné vyhlásenie vyvolalo živé diskusie o interpretácii Tisových slov. Jozef Kirschbaum: „Sám dr. Tiso čakal ešte na postupný vývoj. Nepokladal Slovensko pripravené samostatnosť a preto obhajoval autonómiu, hoci vo februári na zasadnutí Snemu hovoril, že na tomto mieste, v tomto Sneme budujeme slovenskú samostatnosť. Vtedy prirodzene nemyslel na štátnu samostatnosť, ale dá sa vykladať jeho prejav aj druhým spôsobom.“ Alexander Mach to zasa videl takto: „Niektorí, napr. Tiso pokladal za štát to, čo sme už mali, teda autonómiu, ale nie je to celkom jasné, či on potom pokladal autonómiu za posledný krok. Bol som niekoľko krát na slove v tejto veci s Tisom a aj on sa chystal, aj on bol pripravený, že raz príde k vyhláseniu štátu, keď aj nie, povedzme v marci.“

Na začiatku roku 1939 Nemecko postupne zmenilo svoj postoj k riešeniu slovenskej otázky. Hitler sa definitívne rozhodol zlikvidovať Česko-Slovensko. Ale len niekoľko mesiacov po podpise Mnichovskej dohody predsa ešte musel brať aký, taký ohľad na medzinárodné spoločnosť. Ináč povedané, nepísal sa ešte rok 1940, tobôž nie rok 1941. Vyhovovalo by mu preto, keby sa republika rozpadla z vnútorných príčin. Počítal s rokmi trvajúcimi spormi medzi Bratislavou a Prahou, ktoré v podstate neskončili ani vyhlásením autonómie. Jeho problém mohli z veľkej miery vyriešiť sami Slováci vyhlásením samostatnosti. Okyptené Česko by potom už bolo pre jeho armádu ľahkou korisťou. Počítal pritom predovšetkým s radikálmi a samozrejme hral aj maďarskou kartou. Jozef Kirschbaum: „Po stretnutí s popredným nemeckým činiteľom Vessenmayerom, ktorý bol pre otázky strednej Európy dôležitým činiteľom v Berlíne, sa s ním uskutočnilo stretnutie neďaleko Bratislavy, ak sa nemýlim bolo to 5. februára 1939, kde sa s Vessenmayerom stretli Tuka, Mach, Ďurčanský a Ďurčanský pozval i mňa, ako svojho tajomníka. Na tom stretnutí Vessenmayer informoval, doslovne ako povedal, že Maďari sa chystajú 15. marca obsadiť Slovensko. Tuka odišiel do Berlína 12. februára a podľa záznamov nemeckých diplomatických dokumentov hovoril s Hitlerom o tom, že Slovákom patrí samostatnosť a od Hitlera dostal odpoveď, že Nemecko za určitých okolností samostatnosť podporí.“

Na prelome februára a marca 1939 sa prudko zhoršili vzťahy medzi autonómiou a ústrednou vládou. Vo veľkej miere to spôsobili aj aktivity radikálov v zahraničí. Najmä posledná cesta dvoch ministrov autonómnej vlády Ďurčanského a Teplánskeho v Berlíne, ktorá sa konala 28. februára. Ústredná Beranova vláda išla dokonca tak ďaleko, že žiadala po vedení HSLS - SSNJ verejné vyhlásenie o lojalite. Pod týmito tlakmi sa 6. marca konalo spoločné zasadnutie autonómnej vlády, predsedníctva Snemu a užšieho predsedníctva HSLS - SSNJ. Jednomyseľne sa dohodlo budovať štát evolučnou cestou a nevyhlasovať samostatnosť. Tiež sa mali obnoviť seriózne rokovania s Prahou v záujme vyriešenia všetkých sporných otázok. Ako dokladá nasledujúca výpoveď, proklamovaná jednomyseľnosť predsa len mala svoje trhliny! Alexander Mach: „Prečo by sme boli jediný národ v Európe a možno aj na svete, ktorý nechce mať samostatný štát. To už aj preto, že to je právo národa, každého národa, teda aj slovenského. To bola prvá príčina. Potom, v tej danej situácii bolo tu nebezpečenstvo, že nás roztrhajú a bola tu možnosť, keď sa už všetko zdalo, že je stratené, to tak býva, keď národ nemá čo stratiť vtedy je najodvážnejší a vtedy môže všetko získať. Aj v písme máme také vety... Tak sme sa rozhodli už 19. marca na celom Slovensku usporiadať zhromaždenie za túto myšlienku. Za tým sme stáli, Černák, no my, ktorí sme boli označovaní za radikálov. Všade sa mali pripravovať aj personálne veci: kto bude na čele, ja neviem, okresu, kto bude na čele posádky. Akí ľu-

SVĀTOSLAV MATHÉ

Päť posledných dní

dia sú tam najschopnejší, najobľúbenejší z nášho stanoviska. To všetko mali zistiť rečníci a vrátiť sa s týmto materiálom do Bratislavy. Vtedy sme chceli už konkrétne pripraviť vyhlásenie štátu. A to by bolo prišlo o niekoľko mesiacov, možno aj o pol roka, ale sme sa už pripravovali. Zásluhou najväčších nepriateľov Slovenska, slovenskej autonómie aj myšlienky samostatnosti prišlo to skorej!“

10. marca 1939 odvysielal Viedenský rozhlas prejav ministra autonómnej vlády Ferdinanda Ďurčanského k vzniknutej situácii. Ďurčanský, ktorému sa podarilo vyhnúť zatknutiu a ujsť cez Petražku do Viedne, ním reagoval na mimoriadne nešťastný počin Prahy. Zosadenie autonómnej vlády Jozefa Tisu a vyhlásenie stanného práva na Slovensku v noci z 9. na 10. marca 1939. Bol to naozaj mimoriadne nešťastný čin. Praha ho dokonca vopred konzultovala s Berlínom. Samozrejme, odtiaľ prišla iba jediná možná odpoveď: je to vaša vnútorná záležitosť. Nemci si pre svoje zámery, zlikvidovať Česko-Slovensko, nemohli želať už nič lepšie. Stačilo sa už iba zahrať na mierotvorcu a vziať do Česko-Slovenska „obnoviť poriadok“.

A tak aj urobili: 12. marca vydal Hitler rozkaz k likvidácii republiky. Natiska sa otázka, či si Praha nevedela jednoducho spočítať ako Nemci zareagujú. Odpoveď na ňu dal spiritus movens celej akcie, generál Eliáš: „Hitlerov zárok a jeho možný dôsledok - koniec Československa zahraničným zásahom - je ale výhodnejší než koniec Československa vnútorným rozkladom.“

Hitler ale predsa len váhal. Do poslednej chvíle čakal na už spomínanú možnosť vyhlásenia samostatnosti Bratislavou. A práve o túto úsilovali aj radikáli. Jozef Kirschbaum: „Žiadal ma,“ Dr. Kirschbaum tým myslí Ferdinanda Ďurčanského, „aby som odišiel k Sidorovi a tomu vysvetlil, že je možno dosiahnuť samostatnosť, ale treba rokovať rýchlo, lebo Berlín pripravuje okupáciu Československa. Dokonca aj vtedy nešlo ešte Nemeckom a Sobotkou lebo žiadali Ďurčanského, aby súhlasil s okupáciou Slovenska, čo nesúhlasil. Tiež mu oznámili aká je situácia Slovenska: buď vyhlási samostatnosť, a tým zachráni rozdelenie Slovenska medzi susedov a okupáciu Nemeckom. Odišiel som s tým, že všetko možné urobíme, aby Sidor, ktorý sa stal predsedom autonómnej vlády otázky vyhlásenia samostatnosti vykonal. Ak nie ináč, tak rozhlasonom.“

Po zosadení Tisu Praha hľadala nového premiéra autonómnej vlády. Voľba padla na Karola Sidora, ministra ústrednej vlády. Ten, potom, čo si vynútil od Prahy prísľub splnenia jeho ôsmych požiadaviek, a potom, keď jeho kandidatúru schválilo aj vedenie HSLS - SSNJ, post premiéra prijal. Jozef Kirschbaum: „Dlho som sa nemohol k Sidorovi dostať. Ďurčanský čakal na Sidorovu odpoveď najneskoršie do ôsmej. Mal som ho dovtedy zavolať a povedať mu, aké bolo Sidorove rozhodnutie. Bolo už pred jedenástou, keď Sidor vyšiel a hovoril čo tam hľadáš. Tak som mu povedal cieľ svojej misie. Najprv som sa zdráhal ukázať mu vládu, keď som videl ako jeho priatelia reagovali, nakoniec som mu ukázal zoznam, kde on mal byť predsedom. Pozrel sa naň a než povedal svoj komentár v rádiu hlásili, že Hácha vymenoval novú vládu na čele so Sidorom. Tak Sidor ma so svojím obvyklým úsmevom odbavil: „No tak vidíš, ja prijímam toto vymenovanie, a nie ktoré mi cez Teba posielal Ďurčanský.“ Tým, že som sa k Sidorovi neskoro dostal, zapríčinilo, že Ďurčanský o ôsmej poslal návrh na vládu a potvrdil, že Slovensko vyhlási samostatnosť, do Berlína. Vznikla tým prirodzene situácia, ktorú nikto nečakal.“

Sidorovo odmietnutie Ďurčanského ponuky nebolo až také nečakané. Ešte pred vyhlásením stanného práva na Slovensku prichádza za Tisom a Sidorom do Bratislavy sám Seyss-Inquart. Český politológ a historik Petr Pitthart: „Tiso a Sidor nestáli o takú

samostatnosť, ktorá by bola Hitlerovým najväčším darom. Chceli takú, ktorú by si postupne vymohlo samotné Slovensko. Preto žiadali v Prahe slovenských štátnych tajomníkov vo všetkých ústredných ministerstvách, iba slovenské velenie posádk na Slovensku a pod. Tiso javil k radikálnemu riešeniu ešte väčšiu nechuť než Sidor.“

Seyss-Inquart, nacistický miestodržiteľ Viedne, naliehal na okamžité vyhlásenie samostatnosti. Niekedy vraj nestačí iba kráčať, je treba aj skočiť. S Tisom a Sidorom ale nepohol.“

Sidor 10. marca, o polnoci, predstúpil pred mikrofón Slovenského rozhlasu. Vyvracia a spochybňuje bod po bode Ďurčanského vývodu a inštrukcie, ktoré vyslovil v už spomínanom prejave vo Viedenskom rozhlase. Priamo sa odvoláva na Žilinskú dohodu o autonómii a nepriamo na nutnosť spolupráce s Čechmi. Ďurčanského, aj keď nepriamo, nazýva nezodpovedným človekom, upozorňuje, že on sám je veliteľom Hlinkovej gardy a teda oprávnený vydávať garde rozkazy. Takisto nepriamo, útočiac tým aj na Ďurčanského, kritizuje národný socializmus, Slovákov cudzí element.

Ale vývoj udalostí postupoval nezadržateľným tempom ďalej. Ďurčanský, aj Sidor svojimi aktivitami 10. marca 1939 v každom prípade odštartovali päť posledných dní Česko-Slovenska, neskôr nazývaného druhá republika. Päť dní, keď každý slovenský, ale aj český politik bol okolnosťami prinútený zložiť prísnu a neľahkú skúšku zo svojho „politického remesla“. Skúšku, v ktorej obstáli iba nemnohí.

Napriek tomuto všetkému sa v Berlíne domnievali, na základe nedorozumenia medzi Ďurčanským a Kirschbaumom, že na Slovensku bol vyhlásený samostatný štát. Aspoň tak sa to tvrdilo v telegrame, ktorý poslal Ďurčanský Hitlerovi. Fakty svedčili ale o čomsi inom. Sidor, súc premiérom autonómnej vlády, pacifikuje situáciu a snaží sa konsolidovať pomery s Prahou. Rokuje telefonicke s Beranom, neváha aj „tresnúť telefónom“, dosiahne čiastočné odvolanie vojska, konsoliduje Gardu. Preberá iniciatívu. Zároveň si ale čoraz viac uvedomuje, že situácia objektívne smeruje k rozbitiu štátu. Ďurčanský a viedenský Nemci stále naňho naliehajú, aby vyhlásil samostatnosť. Dokonca mu ponúknu dve nemecké divízie... Sidor cíti, že prišla chvíľa, kedy bude musieť voľiť!

Samozrejme, že Berlín by bol veľmi rád uveril správe o vyhlásení samostatnosti. Keďže ale Ďurčanského telegram sa ukázal ako nepravdivý, prišli si Nemci celú vec overiť priamo k Sidorovi. Dokonca sám štátny tajomník ministerstva zahraničia Keppler. Nemci nepovažovali za partnera Ďurčanského, aj keď bol nositeľom tých najpriaznivejších správ. Ešte raz opakujem, potrebovali pred celým svetom deklarovať, že Slováci zo svojej vôle, spolu so svojimi ústrednými činiteľmi sa rozhodli opustiť republiku. Ani im totiž nevyhovovalo robiť prevrat pomocou „dvoch divízií“. Takú chybu prihre o Česko-Slovensko si jednoducho nemohli dovoliť. V marci 1939 ešte nie! Návšteva sa uskutočnila v nedeľu 12. marca 1939 v skorých ranných hodinách. Sidor Ďurčanského správu o vyhlásení samostatnosti pred Nemcami popiera a na priamu otázku, či je za samostatné Slovensko diplomaticky odpovedá, že ho má vo svojom programe, ale ohľadne času a priprav musí byť smerodajná jeho mienka. Sidor sa tak stal jeden z mála európskych politikov, ktorí Hitlerovi odkázali svoje „nie“. Ten Sidora odpisuje ako „vojaka Prahy“ a pomocou bratislavských a devínskych Nemcov rozpútava v uliciach Bratislavy nepokoje a teror. Petr Pitthart: „K Sidorovmu politickému profilu iste možno mať výhrady. Možno ale aj závidieť: škoda, že v septembri a októbri 1938 sa nepostavil na čelo

českého národa človek, ktorý by mal aspoň jeho odvahu a sebavedomie.“ V každom prípade 12. marec 1939 sa stal aj

dňom, kedy Hitler vydal rozkaz ku konečnej likvidácii Česko-Slovenska.

Niet pochýb, že Hitler by plán likvidácie Česko-Slovenska bez váhania uskutočnil. Zároveň ale do poslednej chvíle robil všetko preto, aby sa republika rozbila zvnútra. A tak, 13. marca prichádza na scénu Jozef Tiso. Hitler ho, pomocou prostredníkov, pozýva do Berlína. Tiso sa ale neponáhla. Počká si na Hitlerovo oficiálne pozvanie u nemeckého konzula a na spoločnom zasadnutí vlády, predsedníctva Snemu a HSLS - SSNJ žiada o inštrukcie. Tie sú jasně: vypočúť a nič na mieste nerozhodnúť.

Tiso si u Hitlera vypočuje holú a trpkú pravdu: obsadíme Čechy, pričom Slovensko má možnosť, samozrejme pod našim patronátom, vyhlásiť samostatnosť. V opačnom prípade obsadíme Považie a zvyšok necháme napospas Maďarsku a Poľsku. Ako dôkaz sa Ribbentrop vytási s pravdivým hlásením o pohybe maďarských vojsk k slovenským hraniciam.

Tiso ale odmieta prečítať do éteru Nemcami pripravené vyhlásenie samostatnosti. Prehlási sa za súkromnú osobu a oponuje, že takéto rozhodnutie môže urobiť iba Snem. Jediné čo urobí je, že ešte z Berlína zavolá prezidenta Hácha a požiada ho, aby na 14. marca zvolal mimoriadne zasadnutie Snemu, čo Hácha aj vykonal.

A tak Slováci dostávajú od Hitlera „možnosť“ rozhodnúť o svojom osude do 12. hodiny nasledujúceho dňa. Ešte toho istého dňa, 13. marca, odchádza Tiso naspäť do Bratislavy, aby Snemu referoval o svojej ceste. Alexander Mach: „Dr. Sokol predseda Snemu, pýtal sa predsedu vlády dr. Tisu, ktorý vtedy nebol pár dní predsedom vlády, lebo česká vláda, prípadne prezident Hácha ho zosadil: „Veríte Hitlerovi? Možno verit' Hitlerovi, veď vieme, čo všetko sľúbil a čo splnil a čo nesplnil. Možno mu verit'? Boli ste s ním, pozerali ste sa mu do očí. Veríte mu?“ A Tiso odpovedal, ako keby sa bol celou cestou pripravoval na túto otázku. To znamená, že aj on sa zaoberal touto myšlienkou, či možno verit' Hitlerovi. Hneď jasne, presne povedal Sokolovi: „Verím mu! A koniec, koncov, tu nejde o otázku, či mu verím alebo nie! To, čo Hitler hovorí, my vieme, že je pravda! My vieme čo chcú Maďari. My to vieme už veľmi dlhé roky, aké majú Maďari ciele na Slovensku. Vieme o revizionistickej propagande, o iredentne. A menovite teraz vieme, čo robia. Tak nič nového som sa v tomto ohľade nezodvedel, nič nám Hitler nového nepovedal, len to, čo aj my vieme. Ale ja mu verím a som presvedčený, že Hitler nás v tejto veci neoklamá a nesklame.“ A to bolo dôležité, že to Tiso povedal. Ja som mal presvedčenie, tak ako Tiso, že v tomto ohľade Hitlerovi verit' možno!“

V utorok, 14. marca 1939, sa schádza Snem, kde Tiso vecne informuje o priebehu svojej cesty. Každému z prítomných poslancov je jasné kde skončil hektický vývoj oných piatich marcových dní... A tak o 12. hodine a 7. minúte dostávajú Slováci od Hitlera danajský dar v podobe Slovenského štátu.

Po aklačnom hlasovaní, povstaním, sa Snemom ozýva známa pieseň „Hej Slováci...“. Alexander Mach v Slovenskom rozhlase: „Prišiel som Vám oznámiť, že z vôle slovenského národa a v mene božom zákonní zástupcovia Vás všetkých Slováci a Slovenky, členovia Snemu dnes pred pol hodinou vyhlásili samostatný Slovenský štát.“

Ťažko povedať, či každý z poslancov si bol vedomý toho, že zároveň odhlasoval aj stratu suverenity tohto štátu. Je ale viac ako pravdepodobné, že dvaja z nich to vedeli určite: Karol Sidor a Jozef Tiso. Pre prvého to znamená zároveň aj posledný politický akt vo vnútornej politike, pre druhého, zdanlivo, dosiahnutie méť najvyšších...

Dejiny vedia byť často kruté, ale najkrutejšie vedia byť voči tým, ktorí ich dokážu v danej chvíli, etape, či úseku aj správne pochopiť...

Už nevládal nieť ten ťažký kríž prekliatia, ktorý dobrovoľne vzal na svoje plecia a to ešte predtým, než si hodil na krk studenú zmižu slučky. Judáš Iškariotský poslednýkrát sa pozrel na útlu jablonku, pri ktorej sa rozprával s Učiteľom, padnúť pred ním na kolena.

- Pane Ježiše Kriste, - povedal vtedy, - ani svoju matku, ani otca, ani bratov a sestry tak neľúbim ako Teba. Dosiaľ som ukrýval svoje city, ale teraz Ti musím o všetkom porozprávať, aby si vedel, čo sa robí v mojej duši. Učiteľ môj, trápi ma, že ideš na strašný trest, obetuješ sa kvôli ľuďom, ktorí sú opanťaní márnivosťou tohto sveta, ktorí nestoja ani len za vlások z Tvojej hlavy. Všetko, všetko chápem, ale povedz mi len jedno: akí trest by mal prijať človek, ktorý zradí Tvoju nevinnú krv?

Ježiš zamyslene mlčal. Díval sa na útlu jablonku. Búrka ju pokrútila, dokaličila, teraz rastie nakrivo. Jej kmeň pripomína zohnuté koleno a na tom vypuklom zhybe, v pukline, ktorú vietor a prudké dažde zaviali zeminou, vyrástli dve tenučké konáriky ríbezlí. Práve na ne sa díval Ježiš.

Getsemanskú záhradu zahľadol podvečerný súmrak. Tu, kde nedoliehal hluk a šum jeruzalemských ulíc, osamote, pod žltou oslňujúcimi hviezdami, medzi olivami a ojedinelými jabľonkami, ľudská duša odpočívala, nachádzala rovnováhu a pokoj. Ježiš sa rád túlal v týchto miestach. Vždy sám, bez apoštolov. Ale v ten deň sa Judáš odvážil podísť k nemu, padol na kolena a úpenlivo prosil:

- Pane môj, Ježiše Kriste, vypočuj ma.

Povedal všetko, čo ho trápilo a čakal na odpoveď. Ale Nazareťan mlčal a zádušne sa díval na útlu jablonku, na ktorej vypuklom kmeni rástli dve tenučké halúzky ríbezlí.

- Učiteľ môj, prečo mlčíš? Azda Ťa len neprekvapila moja otázka? Či azda si nebudaj myslíš, že je od úskočného človeka. Ale veď Ty sám dobre vieš, ako často ľudia nedodržiavajú slovo, zrádzajú jedni druhých, ba dokonca aj deti svojich rodičov, predávajú ich hroby svojim nepriateľom...

Chladný večerný vzduch bol nasýtený vôňou jabľonového kvetu a mladej zelenej trávy. Judáš držal v rukách Ježišovu pravicu, túžil sa k nej, zasypával ju horúcimi bozkami. Ježiš neodtiahol ruku, nedvíhal z kolien Judáša, aj naďalej sa díval na jablonku hanblivo pokrytú kvetom.

- Pane môj, viem, že všetko vidíš, všetko počuješ, nemusím Ti hovoriť o svojej láske k Tebe. Ale niekedy sa do duše ako had zakráda pochybnosť: a čo, keď nevieš o mojej láske a v takejto nevedomosti pôjdeš na smrť?

Tieto slová hneď aj oľutoval. Pokiaľ pred všetkými schovával svoje city, nikomu sa s nimi ne-

zdôveroval, vtedy zohrievali jeho dušu, zneli sladko, boli čisté, priesačné. Len čo ich dopovedal, zrazu vbledli a so slovami stratil niečo drahé.

Ježiš si uvoľnil ruku a gestom naznačil Judášovi, aby vstal. Ten náhlivo vykonal jeho príkaz. Stál oproti a zúfalo sa díval na Ježiša. Tmavé, ligotajúce sa Judášove oči boli plné smútku.

- Učiteľ môj, odpusť mi tie nerozvážne a hlúpe slová, ale

VASYL GABOR

Osika v Getsemanskej záhrade

predsa ma len vypočuj. Tvoji apoštolí si myslia, že ma opantá duch pýchy. Pane môj, to nie je pravda, nespyšnel som, pýcha je mi cudzia. Áno, vždy som zamračený, ale to je len maska, za ktorou skrývam svoju lásku k Tebe.

Chvíľu mlčali. Judáš počul ako mu búši srdce, ako v žilách ženie krv, ako mu krv udiera do spánkov.

Na nebi už svietili hviezdy. Čistý mesiac hádzal svetlo na pokojnú Ježišovu tvár.

„Čo sa má stať, stane sa, a nedá sa to ani zastaviť, ani vrátiť späť. A Ježiš je už pripravený na svoju krížovú cestu“, - pomyslel si Judáš, v tom si spomenul na farizejov, na ich zlomyseľné kázne. Zaboľelo ho, že budú klamať o Ježišom utrpení, od zlosti sa mu krv nahrnula do hlavy.

- Pane, vravíš, že keď ťa niekto udrie po pravom líci, nastav ľavé. V pokore a tichosti sa držím tohto prikázania, ale keď vidím farizejov, nemôžem to strpieť a neprotiviť sa zlu. Učiteľ môj, práve tí ma priviedli k myšlienke: aký trest má niesť človek, ktorý zradil Tvoju nevinnú krv? Pochopil som, že má to byť ukrutný trest, aby už len pri zmienke o ňom u človeka zo strachu behal mráz po chrbte. Viem, ako to spraviť...

Judáš rozprával rýchlo a zápalisto. Od vzrušenia mu tvár očervenela a bolo to rozpoznať dokonca pri mesačnom svite.

- Pane, aj keď sú Ti moje slová nemilé, prosím Ťa, neodháňaj ma od seba, ale vypočuj ma. Možno sa Ti moje myšlienky zdajú podľými, jedno Ti však musím povedať: činím tak, ako mi káže srdce. Nuž, vypočuj

deš s nimi, so svojimi učeníkmi ješť paschu, povedz im, že medzi nami sedí ten, kto Ťa zradí. Budú sa Ťa pýtať, kto je to, ale Ty nepovedz, nech to zostane tajomstvom. A keď sa opýtam: „Pane, možno ja?“ Odpovedz: „To si ty povedal!“ - to bude pre mňa znamenie, že prijímaš moju obeť. Vtedy sa vyberiem k farizejom. Vtedy všetci učeníci budú tvrdiť a budú si istí, že sa vo mne usadil diabol, že od pýchy som Ťa zradil.

ma, čo som vymyslel, - Judáš prehltnol slinu a utrel si spotené čelo. Ruky sa mu chveli. Silne sa držal za okraj chlamýdy.

- Pane, tieto myšlienky sú strašné aj pre mňa, avšak musím sa Ti s nimi zdôveriť. Nuž... rozhodol som sa, že s Tvojím vedomím a s Tvojím súhlasom pôjdem k farizejom povedať im, že Ťa zradím za niekoľko strieborných. Budú nadšení, lebo sa tešia každej myšlienke, každému, kto je proti Tebe a Tvojmu učeniu. O to väčšmi sa budú tešiť, keď to bude jeden z Tvojich apoštolov. Pane, tí ani len neprídu na to, že na niekoľko strieborníkov si cením ich farizejské učenie, ba aj ich samotných.

Ježiš sa pomaly pobral dole. Judáš ho dostihol a padol pred ním na kolena. Ramená sa mu chveli od nemého plaču. Keď zodvihol hlavu, tvár mal mokrú od slz.

- Pane Ježiše Kriste, odpusť mi, prosím Ťa, nehnevaj sa na mňa. Vypočuj si moje nesúrodé myšlienky, lebo v mene Tvojom, Syna Božieho, chcem znášať ťažké utrpenie - trest prekliatia. Keď sa ľudia dozvedia, že Ťa zradil jeden z Tvojich apoštolov, na každom kroku ma budú preklínať a odháňaj ma od svojich príbytkov. Keď zbadajú moje utrpenie, nikomu sa už nezachce zradit' Tvoju nevinnú krv. Neodháňaj ma od seba, Pane, dovoľ mi, aby som prijal toto utrpenie. S plným vedomím idem na tento postupok, aby si pochopil, ako Ťa mám rád. Dobrovoľne vezmem kríž prekliatia z niektorého z Tvojich učeníkov, lebo to niekto z nich by Ťa mal zradit', ako sa to má stať, ale teraz to už nespraví. Preto Ťa veľmi prosím, prijmi moju obeť. A keď bu-

nespravil, ešte stále je čas zriecť sa tohto úmyslu. Žeby preto ma Ježiš nechal v záhrade samotného, nepovedal mi ani len slovičko, možno kvôli tomu, aby mi umožnil nad všetkým tým ešte raz porozmýšľať a pokajať sa? Tak je to, musím čím skôr zájsť k Učiteľovi, padnúť mu k nohám a prosit' o odpustenie.

Pobral sa dole, ale pri jablonke sa zastavil.

„Ale ako potom prijme moje vyznanie lásky? Zaiste si pomysli, že všetky moje slová boli obľudné, boli iba prázdnu slámou.

Pohodil čiernymi vlasmi, odháňajúc pochmúrne myšlienky. Na duši zavládol nepokoj. Nevedel, čo ma robiť.

„Možno len predsa pôjdem k Ježišovi a priznám sa mu o svojich pochybnostiach, zaiste ma upokojí, odpustí mi.“

Lenže túto myšlienku predbehla iná: „A čo, keď si Pán pomyslí, že nie som pevný vo svojej viere, vo svojom presvedčení a zahanbí ma pred svojimi apoštolmi?“

Pohľad mu znovu sklzol na jablonku. Kúpala sa v striebornom mesačnom svite. Mesiac ju rozmaznával a Judáš si spomenul na hada, ktorý zlákal Evu. Keby nebola jej slabosť, keby nebola prehovorila Adama ochutnať jablko poznania, zažili by ľudia utrpenie? A keď sa na to pozrieš sústredenejšie, či azda nepripomína Judáš toho hada, hoci všetko robí s tými najlepšimi úmyslami? Predsa len sa treba zriecť tohto strašného zámeru, vybrať sa za Kristom a prosit' ho o odpustenie. Lebo, zdá sa, aj tu sa nezaobídeš bez hada a jeho zlomyseľnosti.

- Milovaný Bože, poskytni mi harmóniu duše, pomôž mi vydržať, nepoddať sa ľsti.

Na tmavomodrom nebi mihotali sa hviezdy, mesiac lial na zem svetlo. V Getsemanskej záhrade to vyzeralo ako za bieleho dňa.

Kdesi v diaľke, akoby cez hrubú stenu čas od času zaznelo kvákanie žiab. To prekvapilo Judáša. V tomto na prvý pohľad prázdnom kvákaní bolo cítiť harmóniu, pohodu, chválu nebeskému Tvorcovi. Vôbec ich nevzrušovalo, že niekto niekoho môže zradit', pre nich bolo najdôležitejšie - poďakovať sa Bohu svojou piesňou.

„Takto sa pomodlit', nemyslieť na nič, netrápitiť sa“, - Judáš si prešiel rukou po tvári a kľaknúc si blízko jablonky, opakoval Otčenáš. Čím dlhšie sa modlil, tým mu bolo na duši ľahšie, pochybnosti sa strácali.

„Bude, ako je súdené. Možno zbytočne prežívam. Ježiš nezachce prijať moju obeť, nechce, aby moje meno bolo naveky prekliate. Zaiste všetko sa tak aj udeje, netreba kvôli tomu toľko prežívať...“

Bol vďačný, že tie nerozumné stvorenia - žaby - priviedli ho k tomu, aby znovu modlitbou chválil Boha. A Kristus rozhod-

ne nechce prijať od neho takú strašnú obeť. Lebo už len pri spomienke, že tvoje meno bude naveky prekliate, musí ťa pochytiť strach.

„Ale prečo by Kristus nemal prijať moju obeť, keď som sa sám dobrovoľne k nej prihlásil? Chcem ju priniesť v mene dobra. Nie, nie, nesmiem na to myslieť, radšej sa pomodliť, lebo žiadne dobro nemôže ospravedlniť zradu.“

Kráčal k ohňu a šeptal Otčenáš. Vatra medzi stromami ledva tlela. Apoštoli pri nej bezstarostne spali. Zaiste, keď sa zobúdza- li, hodili do ohňa raždie, preto vatra nehasla, ale mlčky dohára- la v nočnom tichu. Judáš sa u- ložil spať pri Kristových nohách.

Na druhý deň apoštoli sa opý- tali Krista, kde mu majú pripra- viť paschu. Povedal im, aby v meste našli človeka, ktorý pone- sie v krčahu vodu a vybrali sa za ním. Keď vojdú do jeho chalupy, majú ho osloviť: „Učiteľ sa pýta: „Kde je moja izba, v ktorej mô- žem spolu so svojimi apoštolmi zjesť paschu?“ Ukáže vám sed- liacku izbu.

Apoštoli vykonali Kristov príkaz. V ten deň sa Judáš bral do každej roboty. Bežal kúpiť múku, zháňal víno, umýval dláž- ku. Zdalo sa, že ho čosi trápi, prácou chcel zatajiť tento bôľ.

Keď všetko bolo pripravené a apoštoli si zasadli za stôl, nepo- koj opantal Judášovu dušu.

So zatajeným dychom díval sa na Krista. Pán mlčal, ale to- to dlhé mlčanie oblievalo Judá- ša páľavou. Čelo mal spotené a srdce mu tak silne bilo, až sa zľakol, že to niekto počuje, preto sa nebadane hrudou oprel o stôl.

- Hovorím vám pravdu, - ozval sa Kristus, - medzi vami sedí ten, kto ma zradí.

Všetci akoby skameneli, po- tom výhražne zahučali.

- Kto je to, Pane? Povedz nám meno toho zradcu. Povedz nám meno toho odpadlíka!

Peter chytil nôž. Oči mu ho- reli nenávisťou.

- Ježiš, povedz meno, po- vedz! - prosili ostatní, tváre im tiež bľáli nenávisťou.

Judáš cítil ako sa mu na telo lepí košeľa.

„Nie, nezradím Ježiša. To je nad moje sily. Priťažké bremeno som si vzal na svoje plecia. Nech ma Kristus považuje za klamára, nech moje priznania považuje za púste plevy, ale neuskutočnim tento zámer. Padnem k jeho no- hám a budem sa kajať.“

- Syn Človečenstva prichá- dza, ako sa o ňom hovorí v pís- me, - povedal Ježiš, - ale beda to- mu, kto ho zradí. Bolo by lepšie, keby sa nebol narodil!“

„Moja obeť je úprimná a Kristus ju prijíma. Keď hovorí, že ten, kto ho zradí, radšej by sa nemal narodiť, potom to musím urobiť. Musím postúpiť tento strašný trest...“

„A čo, keď ma Ježiš skúša,

Grafika: Alexander Iľečko

poskytujúc mi príležitosť, poka- jať sa“, - pomyslel si Judáš.

Utreľ si spotenu tvár, nadý- chol sa. Za celý ten čas, keď Kristus rozprával, bál sa mu po- zrieť do očí. Konečne sa odvážil, zdvihol zrak. Ježiš bol pokojný. Len ťažko bolo uveriť, že o nie- koľko dní prijme ťažký trest - ukrižovanie v mene ľudí, ktorí nie sú hodní ani len vláska z jeho hlavy. Jeho pohľad bol láskavý, plný nehy...

- Pane, povedz nám meno zradcu! Povedz nám ho! - nepre- stavali apoštoli.

- Učiteľ môj, nebol som to náhodou ja? - tlmeným hlasom sa opýtal Judáš.

- To si ty povedal, - bola Ježi- šova odpoveď.

Judáš ani necítil ako ho z izby vyniesli trasúce sa nohy. Po tvári mu tiekli slzy. Kráčal tmavými jeruzalemskými ulicami, šiel k farizejom.

„Milovaný Bože, nikto nikdy sa nedozvie pravdu o mne. Žiad- ny človek nechce ani len spo- menúť si na moje meno, nepo- modlí sa za moju dušu. Pane,

daj mi silu uniesť svoj kríž! Ke- by nebolo Tvojej vôle, Ježiš by neprijal moju obeť.“

Znovu sa vracal k nedávne- mu: či mu Učiteľ neposkytuje možnosť, aby sa sám rozhodol, či ho neskúša. Ale Judáš odháňal od seba tieto myšlienky. Šeptal, že za všetkým je vôľa Božia. Modlil sa.

Kráčal úzkymi uličkami, kto- ré zahýnali raz doľava, hneď za- sa doprava, zdalo sa, že im niet konca-kraja, že je to jeden veľký labyrint, z ktorého každý človek má nájsť svoju cestu... Znovu sa zakrádalo to, že Ježiš predsa len naschvál povedal o zradcovi, aby ho skúšal. Chcel, aby som sám dospel k pokániu...

Ale nohy ho niesli k farize- jom, už nevládal, nemal sily, aby sa vrátil späť k Ježišovi. A ďalej všetko nabralo rýchly priebeh. Farizejom povedal, že zradí Ježiša za tridsať striebor- ných a tí súhlasili. Potešili sa, že Mesiáša zanechal jeden z jeho apoštolov. Každý sa usiloval po- tisnúť mu ruku, ba dokonca nie- ktorí ho aj objali.

- A kde máme hľadať Naza- retského?

- V Getsemanskej záhrade, - bez zaváhania odpovedal Judáš. Bol presvedčený, že Kristus bu- de práve tam a možno pri tej útlej jablonke s ohnutým kmeňom, na ktorého kolene rastú dve krehú- ké halúzky ríbezlí.

Keď kráčal na čele ozbroje- ného davu, bolestne rozmýšľal o tom, že dnes poslednýkrát uvidí Učiteľa, ale aj tak nebude môcť sa s ním rozlúčiť, nebude môcť padnúť pred ním na kolena a po- bozkať mu ruku. Na duši mu bo- lo tak ťažko, že do krvi si hryzol pery a nechty až do kosti zatla- čil do dlane, ale bôľ necítil. Usi- loval sa neprejavovať svoje po- city, aby farizeji nič nespozoro- vali. A vtedy, ako blesk ho za- siahla myšlienka, ako sa môže rozlúčiť s Ježišom. Zastavil sa a ozval sa k davu:

- Ten, koho pobožkám, je Ježiš.

Povedal a celý stfpol. Vtedy si pomyslel, že jeho bozk nebude bozkom na rozlúčku, ale bozkom zrady.

Zbledol, oči sa mu horúčko- vite rozutekali. Ešte chvíľu, ešte okamih a bol by spadol na zem, váľal by sa v prachu a hryzol ka- mene, len aby sa to nestalo, aby mohol všetko vrátiť, lenže už je to raz dané osudom, už niet ná- vratu. Aby ním neovládla sla- bosť, z celej sily zakričal:

- Čo stojíte?! Rýchlo, pod- me!! Rýchlejšie.

Rozbehol sa, dav za ním led- va stíhal.

Pred jablonkou stál Ježiš.

Akoby ho čakal. Smutne sa díval na Judáša, a ten cítil, ako ho opúšťajú sily, ako sa mu pod- lamujú nohy.

- Prečo si prišiel? - opýtal sa ho Ježiš.

Judáš sa od jeho slov strhol. Dýchalo od nich teplom, svie- žosťou... Judáš cítil, ako sa mu vracajú sily.

- Teš sa, Učiteľ môj! - pove- dal a pobožkal Ježiša.

Dav zahučal a hodil sa na Je- žiša, ale Judáš už nič nepočul, nič nevidel, bežal do toho temné- ho mesta vrátiť farizejom tridsať strieborniakov, čo mu ako oheň páľili dlane.

Na ulici tu a ta postávali hlúč- ky ľudia a vzrušene sa rozprávali. Bolo počuť:

- Jeden z apoštolov zradil Mesiáša!

Studená zmiya slučky omota- la Judášov krk, pozrel sa na útlu jablonku s pokrúteným kmeňom, kde sa prvýkrát roz- prával s Ježišom a naposledy sa s ním rozlúčil.

- Pane, odpusť mi môj ťažký hriech. Odpusť mi, že už nemám síl niesť svoj ťažký kríž ľudské- ho prekliatia...

Horúce slzy mu tiekli po tvá- ri a nad hlavou mu zradne šume- la osika, jediná v Getsemanskej záhrade. Nik nevie, ako tu vy- rástla, či azda vietor privial se- mienko, či vtáčik alebo človek priniesol, rastie si tu osamotená medzi olivami a jablňami. Von- koncom tu nepasuje. A Judáš sa naďalej modlil, šeptajúc modlit- bu vyschnutými perami:

- Pane Ježiše Kriste, od- pusť mi moju nesmiernu lásku k Tebe...

Boli to posledné slová Judáša Iškariotského, jedného z dvanás- tich apoštolov Ježiša Krista.

Nad Getsemanskou záhradou vládla nežná mesačná noc. Me- siac bol v úplnku a svetlil na osi- ku, ktorá sa zradne chvela nad mlčanlivým Judášom.

Vasyl Gabor - súčasný ukrajinský spi- sovateľ, literárny vedec. V roku 1986 ukon- čil fakultu žurnalistiky Lvovskej štátnej univerzity Ivana Franka. Pracoval ako re- daktor Lvovských periodík. Od roku 1993 pôsobí ako vedecký pracovník Vedeckej knižnice Vasyla Stefanyka Akadémie vied Ukrajiny vo Lvove. Povedka Osika v Get- semanskej záhrade je z jeho zbierky po- vedok Kniha exotických snov a reálnych udalostí (v ukrajiničine Knyha ekzotyčnych sniv ta reálnych podij), ktorá vyšla v roku 1999 vo Lvovskom vydavateľstve Klasika.

Z ukrajiničiny preložil
IVAN JACKANIN

Kto je spisovateľom?

Čo je to literatúra?

Súhrn všetkého napísaného od sumerských tabuliek po dnešné obdivuhodné vynálezy? Ale ešte predtým tu boli aiódi a rapsódi... A je spisovateľom človek, ktorý vydal nejakú knihu, bez ohľadu na to, či si jej vydanie sám zaplatil? Kedysi som čítal skvelú poviedku od nobelovca Singera o bezočivej grafomanke, ktorá vlastným nákladom vydala zbierku pornografických básní a otravovala tohto geniálneho autora.

Na toto všetko som myslel, keď som prvýkrát vchádzal do Domu literatúry v Kremse a privítal ma jeho vedúci p. Wolfgang Kuehn, plachý, až ohromujúco plachý štyridsiatik.

S Wolfgangom som mal v nasledujúcich dňoch niekoľko rozhovorov a zakaždým sme si boli bližší, aj názorovo, aj v tom, ako sa tieto názory vyjadrujú. Nie je to človek veľavravný, ale čo povie, má premyslené a sformuluje to vo vycizelovaných vetách. Keď som mu navrhol tykanie, akceptoval. A raz som sa ho spýtal, či tiež niečo nepíše.

Medzitým som našiel v knižnici na izbe antológiu, kde som našiel dva príspevky s jeho menom... Prvá poviedka sa mi veľmi nepozdávala, zato druhá - v hlavnej úlohe ministerský predseda, spomenul som si na mojich dávných Hohenzollerovcov a pri najbližšom stretnutí som ho požiadal, aby mi dal prečítať niečo novšie. Súhlasil. O niekoľko dní mi podal štyri vytlačené poviedky. Dve z nich ma nadchli - najmä jedna, ktorá je takou obdivuhodnou satirou, že by mu mohli závidieť aj majstri tohto žánru. Hrdinkou je grafomanka, literárna sestra spomínanej hrdinky Singerovej poviedky. Túžba vidieť svoje meno na obálke knihy, maskovaná túžba dať mámemu životu hlbší zmysel, to je tu tak virtuózne podané, s takým zmyslom pre najskrytejšie odtiene vnútorného reagovala, že človek nechápe, ako takýto talent v takej prepracovanej literatúre ako rakúska, môže byť dodnes bez knižného vydania... Nuž - v literatúre je všetko možné, aj to, aby istému americkému spisovateľovi odmietol rukopis 42 vydavateľstiev, on spáchal samovraždu a keď sa jeho matka 8 rokov po jeho smrti rukopis podarilo vydať, dielo sa stalo obrovským bestsellerom.

Nádherná je aj druhá poviedka - príbeh starého herca. Čo ma prekvapilo, absolútne iná ako predchádzajúca. V satire miesta pre súcit nieto, v tejto próze dominuje však súcit bez sentimentalít. Tretia poviedka je akýmsi originálnym záznamom z cesty po Rumunsku, štvrtej som nerozumel. Čo väčšmi prezrádza skutočný talent ako to, že autor si pre každú novú prácu hľadá novú formu, novú koncepciu? Nepochybujem, že meno Wolfgang Kuehn bude o 10 - 15 rokov dôležitým menom rakúskej literatúry. Pred skutočným talentom všetko kapituluje.

Wolfgang mi ukázal aj priestory Domu literatúry, najmä Väčšiu halu, kde sa konajú čítania, a knižnicu... Knižnicu, kde je vari všetko, čo v rakúskej literatúre vyšlo, kde som našiel aj antológiu, v ktorej kedysi publikovali dlhý úryvok z môjho románu o kine... Prehrávam sa v knihách. Vyberám jednu po druhej. Napokon ma zaujme Jeannie Ebnerová.

Dielo má názov Der Genauigkeit zuliebe a sú to autorkine den-

JÁN LENČO

Kto je spisovateľom? Čo je to literatúra?

Poznámky zo stretnutí s rakúskymi spisovateľmi

níky (úryvky z denníkov) z rokov 1942 - 1980.

O tejto autorky som nič nevedel, dozvedel som z knihy len to, že v novembri bude mať 90 rokov, keď som sa na ňu pýtal, do počul som sa, že pred niekoľkými rokmi zomrela. V Slovenčine niekoľko rokov pred prevratom vyšiel jeden z jej románov. Nečítal som ho. Nečítal som mnoho skvelých kníh...

Z tých, čo som v mojom dlhom živote čítal, takých 9 - 10 kníh kladím na najvyššiu priečku mojej osobnej vkusovej hierarchie. Čítanie takejto knihy vždy bolo zjavením osvietením, vyšším poznaním. Už niekoľko rokov som k týmto knihám nič nepridal. A teraz v priebehu niekoľkých mesiacov dve: Murin Človek a jeho svet a spomínané Denníky Jeannie Ebnerovej.

Kniha má 300 strán. Uzavrel som sa, kým som ju nedočítal. Mám k nej kopy poznámok a poprosil som Wolfganga, aby mi ju požičal na neurčitý čas... Šírka a výber námetov, o ktorých Ebnerová medituje - ako sa prekrýva s tým, o čom sám toľko uvažujem. Boh, jeho formovanie a deformovanie v dejinách, vzťah muža a ženy v historickom i najosobnejšom ponímaní, literárni kolegovia, z ktorých mnohí sú uznávanými menami rakúskej literatúry atď., atď., atď. Už dávno, po prvých stranách sa zrodilo vo mne odhodlanie prečítať si všetko, čo táto úžasná žena napísala. A nie je to iba šírka a výber - ale aj, a azda predovšetkým, nekompromisnosť, s akou k problémom pristupuje, a jasný, prepracovaný, každému zrozumiteľný štýl. Napriek tomu niektoré vety čítam dva, tri, štyrikrát.

V ostatnom čase prestávam mať rád autorov, ktorí oplývajú aforizmami. Zdá sa mi to čosi mentorské a navyše presvedčanie o vlastnej múdrosti. Ebnerová je výrazne aforistická autorka bez toho, aby si to čitateľ vôbec uvedomoval. V čitateľskej aktivite skoro pribudne ďalšie ohromenie, tentoraz literárne, potom aj osobné. Štyristostranový román Zdenky Beckerovej Dcéry Rózy Bukovskej. Vydal Residenz Verlag, kniha sa zaznamenala ako veľký úspech súčasnej rakúskej literatúry. A to je čosi, čo som vždy veľmi rád čítal.

Dej románu zahrnuje takmer jedno storočie a odohráva sa zväčša na Slovensku, aspoň od nás sa odvíjajú všetky jeho základné dejové línie. Na začiatku rodičia s komplikovanou ľubostnou avantúrou, ktorá sa tiahne desaťročiami, potom osudy ich troch dcér a ich kamarátky, ktorá sa cíti byť členom rodiny. Teda široko koncipovaná románová rodinná kronika - sága, čo je podľa môjho názoru vrchol modernej literatúry. Dve z dcér volia emigráciu, jedna ostáva doma. Sú tu všetky historické metamorfózy ostatných desaťročí, aj to, ako zasahovali do súkromia ľudí, ako ich deformedovali, vhaňali do neriešiteľných situácií. Autorka je rodenou rozprávačkou, vie, kedy spomaliť rozprávanie, kedy ho na čas

prerušit', vidno, že sa tvorivo poučila u veľkých majstrov tohto modelu románu.

Stretnutie s autorkou. Nadštandardne šarmantná dáma s dokonalou slovenčinou. V r. 1975 sa vydala za Rakúšana, odvtedy tu žije a postupne sa prepracovala na jedno z popredných miest modernej literatúry. Debatojeme. O všetkom možnom. Aj o tom, prečo tento román, ktorý sa tak citlivo, ale nekompromisne pravdivo dotýka našej súčasnosti, okamžite nevyšiel v slovenčine. Veď - veď hoci je napísaný v nemčine, patrí do literatúry slovenskej... Sú veci, ktorým rozumieť je nebezpečné... Radšej urobme všetko, aby táto kniha u nás vyšla.

Kto prvý povedal, že doma nikto nie je prorokom?

Zdá sa, že v Kremse nie o prekvapenia núdza. Ledva sa so Zdenkou Beckerovou skamarátíme a zavedie ma do renomovaného vydavateľstva Residenz, ktoré má v plnej miere dimenzie a čaro tých starých dobrých vydavateľstiev, ktorým nešlo primárne o zisk aj za cenu zodratia autora z kože, ale o miesto - ako vraví tá, ktorá mi je viac ako priateľkou - o miesto, na ktoré sa autor vždy rád vracia. Napr. u nás Mladé letá...

A už je tu ďalšie meno, zatiaľ len meno, známe iba úzkemu okruhu germanistov, aspoň u nás na Slovensku.

Sylvia Treudlová.

Patrí do kmeňového okruhu autorov Literaturhaus v Kremse a nemožno povedať, že by mi bola celkom neznámou... Stretli sme sa už v r. 2000 na Literárnom expresu Európa, ktorý trval 6 týždňov a viedol 11 krajinami a 19 mestami Európy. Boli na ňom zastúpení autori z každého európskeho štátu - zo Slovenska traja, z Rakúska jedna.

Osud si niekedy čudesne s ľuďmi zahráva. Sylvia patrila k mála autorom na Expresse, s ktorým sme si nevymenili ani slovo, a práve teraz je na dovolenke, takže sme sa zas nestretli. Ale... ale...

Keď poviem Wolfgangovi, že som sa dozvedel, že Treudlová vydala o spomínanom podujatí knižku, pýtam sa ho, ako k nej možno prísť. Asi o pol hodiny ku mne ide so svojim pokojným výzorom a podáva mi neobyčajne vkusne urobenú knihu s veľavravným názvom Zug um Zug...

Zvedavo ju začnem čítať.

Neprestanem, kým ju nedokončím. Sylvia v pôvabných denníkových záznamoch od Lisabonu až po Berlín zaznamenala skúsenosti, dojmy a pocity z tohto veľkého dobrodružstva. Na mnohé veci sa dobre pamätám, iné mi pripomenula, na niektoré som nenávratne zabudol.

O Literárnom expresu napísal každý účastník prácu, ktoré vyšli v Nemecku a v Rusku v hrubých knihách. Nedocenená kniha v labyrinte a záplave knižnej produkcie. A predsa azda nikde niet takého zrkadla, toľko konfrontačných bodov a miest súzvuku, ako práve v tejto knihe. Odporúčal by som ju prečítať tým politikom, ktorí sa veľkoho obávajú Európou a pritom myslia len na vlastné vrecká. Máme ich aj u nás?

Hoci sme absolvovali tú istú trasu, každý z nás videl niečo iné. To, čo som videl, ale na čo som zabudol, mi teraz pripomenula Sylvia. A tak sa začínam pohrávať s čudnou myšlienkou... O dva roky bude desiate výročie Literárneho expresu 2000... Čo keby som požiadal Literárny fond alebo Literárne centrum o skromné dvojmesačné štipendium a tiež by som napísal o Literárnom expresu to, čo som doteraz nepovedal? A čo keby Treudlovej a mojej práci vyšli v jednej knihe. Bol by to zaujímavý pokus o konfrontáciu pohľadu muža a ženy (veľmi starého muža a mladej ženy...), pohľadu ľudí z dvoch strán niekdajšej železnej opony, zmúdrene oboch týchto ľudí po desiatich rokoch... takého malého zlomku z obrovskej večnosti?

Čo na to kompetentní? V duchu už vidím nedôverčivo stiahnutú tvár, na ktorej je vpísaná otázka: A kto by to u nás vydal? Koho by to zaujímalo? Bolo by to stratové!

Tak mi zišlo na um: koho napadlo, aké stratové boli povedzme dve svetové vojny? Zrnko piesku je zau-

jímavější ako púšť. Lenže - lenže domyslíme, pre koho? Pre koho?

Uvidíme... veď uvidíme...

Tak vraj povedal aj slepý.

Podme k ďalšiemu autorovi.

Manfred Chobot slovenskému čitateľovi nie je celkom neznámy. Ukážky z jeho tvorby vyšli pred niekoľkými rokmi v Revue svetovej literatúry. Nepoznal som ich. Šéfredaktorka pani Samcová ma v tomto časopise z neznámych dôvodov prestala uverejňovať a hoci nemeriam časopisy podľa toho, k RSL som sa nedostal. Ale na tom nezáleží...

Tu som našiel na jeho knihu. Kniha s prostým názvom Reisegeschichten.

Chobot je veľký cestovateľ, prešiel veľký kus veta, spoznal to, čo mnohí iba túžia spoznať. Taliansko, USA, Latinskú Ameriku... a veľa ďalších krajín. Je vynikajúcim pozorovateľom, všima si veci, ktoré nejednému uniknú, ale pre istú mentalitu a civilizáciu sú kľúčové. Ale to je len predpoklad, ktorý spĺňajú mnohí, čo sa pera ani nedotknú... Chobot vie aj to, čo uvidí a pochopí, napísať, a vie to napísať tak, že to upúta od prvej stránky. Cestopisná literatúra ma vždy zaujímala, veď z dnešných honorárov si môžeme dovoliť zájsť tak na Moravu, ale priznám sa: na takejto úrovni som čítal naposledy pred niekoľkými desaťročiami skvelé knihy Kasimira Edschmida.

Od stretnutia s knihou po stretnutie s jej autorom je niekedy veľmi krátko. Aj v tomto prípade. V predposledný deň kremského pobytu sedíme spolu so svojimi nežnejšími polovičkami v záhradnej reštaurácii a debatujeme. O tom, o čom obvyčajne debatujú spisovatelia. O nákladoch kníh, o praktikách vydavateľstiev, o daňových povinnostiach, o dobrodružstvách cestovania a o - o prípadnej ceste Mafreda Chobota do Žiliny - na besedu v Žilinskej knižnici by iste prišli nielen všetci profesori nemčiny, ale keby s ním prišla aj jeho šarmantná priateľka z Eisenstadtu, ktorá už 15 rokov pracuje v tamojšej knižnici, iste by našli veľa zaujímavých spoločných tém aj s pracovníčkami knižnice. Aj keď to nie je zakotvené v oficiálnych dohodách o medzihraničnej spolupráci, tí, ktorých sme zvolili, by iste na to nejaké prostriedky našli...

Kresba: Andrej Mišanek

Vážený pán primátor Ďurkovský, obraciam sa na Vás vo veci výberového konania na prevádzku DPOH. Chcel by som Vás poprosiť, aby Ste pred tým ako dáte návrh projektu Scene v DPOH na hlasovanie do mestského zastupiteľstva zväzili nasledujúce pripomienky.

1. Združenie Scene sľubuje v projekte nekomerčné, projektové divadlo, ale bez dotácie (príspevku), financované len zo vstupného a grantov. Je to reálne? Opýtajte sa ktoréhokoľvek riaditeľa, ktorý dnes vedie štátne alebo iné divadlo financované z verejných zdrojov. Neverím, že Vám odpovie kladne.

2. Druhá pripomienka sa týka rovnako dotácie, no z iného konca. Po vyhlásení víťaza už pán Maruščák v denníku SME hovorí, že nepočíta s tým, že mesto bude v plnej miere prispievať na umeleckú činnosť, čiže vlastne žiada príspevok. Raz bez príspevku mesta a vyrovnaný rozpočet v projekte, no ako víťaz súťaže už „...“ nie plná miera z príspevku na umeleckú činnosť od mesta. Zvláštne však?

3. Dovolím si Vás tiež upozorniť, že organizovanie koncertov ako je Bobby Mc Ferrin alebo organizovanie bratislavských plesov a silvestrovských zábav, ktorým sa venuje pán Maruščák, nemá nič

Otvorený list primátorovi Bratislavy

spoločne s pravidelnou prevádzkou a plánovaním v divadle. Koncerty a jednorázové komerčné akcie sú jednorázové aktivity. Divadlo si vyžaduje programy a inscenácie vyrobiť a prevádzkovať, nie len pozývať hotové produkcie. Okrem toho prax právnického subjektu v prevádzkovaní divadelnej činnosti bola, oprávnené, jednou zo základných podmienok výberového konania.

4. Scene nikdy neprevádzkovala divadelný priestor a ako tvorivá skupina nevyrábala ani len jednotlivé inscenácie. Na základe čoho garantujú kvalitu projektu, keď nemali možnosť doteraz nič vidieť. Garantujú len pekné, nereálne písma v projekte? Konkrétnu divadelnú, viditeľnú a dlhodobú činnosť vykonávali z prihlásených subjektov doteraz len Forza a Divadlo a.ha.

5. Slečna Valéria Schulcová ako hlavná umelecká osobnosť Scene je spolužiačka slečny Vladimíry Fekete predsedníčky výberovej komisie a ľudia spomínaní v projekte sú ľudia veľmi blízki divadelnému

ústavu, ktorého riaditeľkou je slečna Fekete.

6. Mestské divadlo nemá byť hľadačské a už vôbec nie alternatívne a elitárske! Mestské divadlo (aj s ohľadom na priestor DPOH, ktorý je klasickým kukátkom) má byť istota klasického repertoárového divadla a istota vychádzajúca zo skúseností a tradície. To je európsky štandard.

Na základe vyššie uvedených pripomienok, by som Vás chcel poprosiť, aby Ste ešte raz zväzili a prekonzultovali tento projekt predovšetkým s riaditeľmi divadiel, akým je napríklad pán Ondrej Černý (člen komisie - člen vedenia Národného divadla v Prahe).

Ak mestské zastupiteľstvo schváli takýto projekt, vznikne ďalšie divadlo typu Aréna, ale bez dotácie a hlavne bez kvalifikovaného riadenia, ktoré Aréna má.

V mene štandardného, mestského čiže súborového a repertoárového (nie projektového) divadla vopred ďakujem za Váš čas a záujem, ktorý venujete, takému závažnému rozhodnutiu, akým je zriadenie mestského divadla.

ŠTEFAN KORENČI
divadelník

Ferdinand Uličný (zost.):

Liptovský Mikuláš.

Bratislava: CREDO, 2006, 283 s.

Liptovský Mikuláš - publikácia so strohým názvom - bola vydaná pri príležitosti 720. výročia najstaršej zachovanej písomnej zmienky o obci. Podnet k napísaniu dejín Liptovského Mikuláša vyšiel od samotných Mikulášanov a bol tlmočený vtedajším primátorom mesta MUDr. Alexandrom Slafkovským. A tak sa preklenulo takmer štyridsaťročné obdobie ticha, keď naposledy vyšla kniha venujúca sa dejinám Liptovského Mikuláša v roku 1968.

Kolektív autorov pod vedením prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. sa zhostil neľahkej úlohy - predstaviť čitateľovi dejiny Liptovského Mikuláša od jeho počiatkov do polovice 20. storočia a priblížiť nám život 30 generácií jeho obyvateľov.

Publikácia je určená širokej verejnosti, no zároveň môže poslúžiť ako odrazový mostík pre bádanie nejedného vedca - veď poctivý dlhodobý archívny výskum, ktorý vznikol publikácie predchádzal a prehľad staršej literatúry je dobre zdokumentovaný v bohatom poznámkovom aparáte v každej kapitole.

Takmer 300-stranová publikácia je hojne zásobená ilustráciami - pôvodnými dobovými fotografiami a fotografiami vybraných archívnych dokumentov a rozličnými prehľadnými tabuľkami. Zostavovateľ nezabudol ani na čitateľov - cudzincov a tak sa do záveru knihy dostalo resumé v anglickom, francúzskom, maďarskom a poľskom jazyku.

Obdobie od vzniku Liptovského Mikuláša do prvej polovice 19. storočia spracoval prof. F. Uličný. Na základe archívneho výskumu, zemepisnej polohy sídlisk, lingvistického rozboru a poznatkov z dejín umenia nám autor predstavuje Liptov v 11. - 12. storočí a potom sa venuje vzniku sídla. Po predstavení širšieho regionálneho politického, vojenského a právneho kontextu nás autor uvedie do všedných dní starých Mikulášanov - zastavíme sa na stredovekých trhoch a jarmokoch, nakukneme do dielničiek cechových remeselníkov, neobídeme ani mlyn, krčmu a hostinec, kúpele, špitál, či samotnú radnicu. Dozvieme sa všeličo o sociálnej príslušnosti Mikulášanov v minulosti, o ich povinnostiach voči vrchnosti, i ich školách a vzdelanosti. Spolu s autorom sledujeme vývoj samosprávy mestečka a urbanistické zmeny, ktorými prechádzalo. Zoznámime sa s meštianskymi rodmi, autor nás nechá nazrieť do ich domácností. Svoje miesto si našla pre našu historiografiu i tak nevšedná téma ako klebety, zvady, nadávky a bitky v minulosti, o ktorých svedectvá doteraz skrývali archívy.

Dejiny Liptovského Mikuláša od polovice 19. storočia do polovice 20. storočia spracoval širší kolektív autorov - historikov

Kniha o Mikulášovi

i odborných pracovníkov z iných vedných odborov.

Peter Vitek a Slávko Churý sú autormi viacerých kapitol. Spoločne sa venovali problému hospodárskeho vývoja Mikuláša, v rámci ktorého sa zamerali na priemyselnú výrobu a obchod, liehovarníctvo, služby a bankovníctvo. Takisto sú autormi kapitol o politickom, správnom, právnom, urbanistickom a demografickom vývoji Mikuláša, o školstve, archíve a o živelných pohromách, ktoré mesto v skúmanom časovom období postihli.

Čo Mikulášania jedávali, ako stolovali a aké boli ich stravovacie zvyklosti vo všedný deň, na sviatky, či na hostinách alebo na výlete do prírody zaujímavým spôsobom opisuje Ľubica Rybárska.

Náboženskému životu Mikulášanov v polovici 19. až v polovici 20. storočia sa venujú tri autorky - činnosť predstaviteľov evanjelického zboru mapuje Daniela Fiacanová, rímsko-katolíckej farnosti sa venovala Iveta Blažeková a o židovskom spoločenstve v Mikuláši písala Katarína Hradská.

Spolkom, ako inštitúciám so širokými kultúrnymi, vzdelávacími a charitatívnymi aktivitami sa vo svojom príspevku venuje Zuzana Vaceková. Autorka poukazuje na trend narastajúcej konfesionalnej a politickej diferenciácie v dejinách mikulášskych spolkov a na vedúcu úlohu jednotlivcov pri hodnotení činnosti spolkov.

Traja autori mapujú na pozadí politicko-spoločenského vývoja život troch významných kultúrnych inštitúcií - Anna Šmelková oboznamuje čitateľov s mikulášskymi knižnicami, Marcel Lalkovič píše o múzeách a Zuzana Gažíková sa venuje Galérii Petra Michala Bohúňa.

Na fakt, že Liptovský Mikuláš v 19. storočí ako centrum národno-obrodeneckých aktivít nadobúda významné postavenie v kontexte slovenského umenia, reagujú autori Vladimír Petřík, ktorý sa venuje mikulášskemu literátom, Karol Maliňák píšuci o výtvarníkoch, Naďa Gilániová zmapovala mikulášske divadlo a

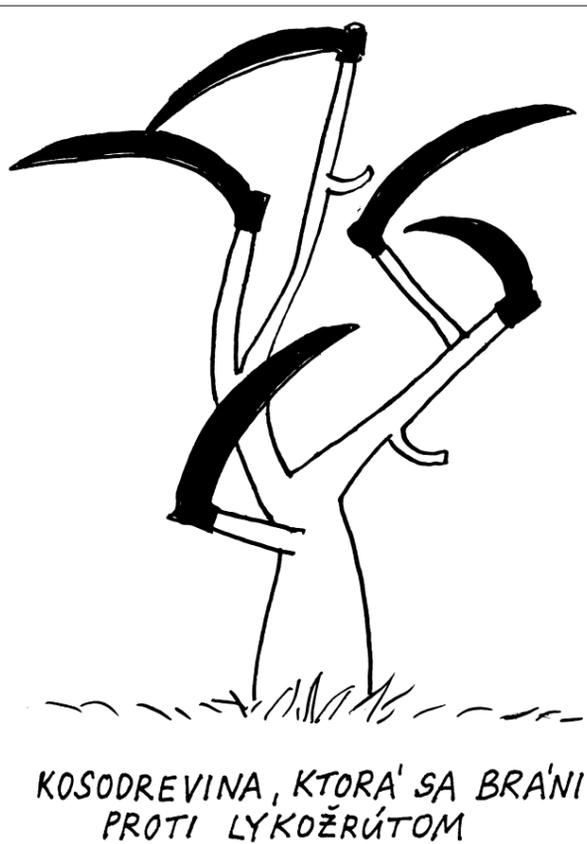
Mária Kubíková sa venovala dejinám hudby a spevu v Mikuláši.

Na záver publikácie sa dostali kapitoly venujúce sa masovej kultúre obyvateľov Mikuláša - Mária Kubíková píše o význame kina a Ivan Bublín, Karol Špánik a Ivan Piaček sa rozhodli predstaviť bohaté športové aktivity, ktorým sa Mikulášania vo svojom voľnom čase venovali.

V publikácii treba vyzdvihnúť jej široký záber - okrem tradičných politicko-vojenských a ekonomických tém sa do tejto knihy dostali aj náboženské dejiny, či rozmanité témy z dejín všednodennosti, ktoré naznačujú tendenciu priblížiť sa modernej svetovej historiografii. Autori mysleli i na pomerne rozmanité obecenstvo - určite nielen na mikulášskych patriotov, ktorí napísanie a vydanie knihy iniciovali, ale aj na laickú i odbornú verejnosť mimo kruhov obce.

Ostáva nám len dúfať, že podobných publikácií o našich mestách bude viac, že sa najdu iniciátori, ktorí podporia vedu, kreativitu, podnetnú a trpezlivú zostavovateľa a autori, ktorí sa odvážne pustia do nových tém, novými metódami sa chopia tých tradičných a možno tak opäť rozšíria rady i horizonty čitateľov.

SLÁVKA OTČENÁŠOVÁ

KOSODREVINA, KTORÁ SA BRÁNI
PROTI LYKOŽRÚTOM

Kresba: Andrej Mišanek

mini recenzie

Viliam Turčány: Prsteň

Bratislava,

Vydavateľstvo

Spolku slovenských spisovateľov 2007

Viac ako rok po vydaní sa mi dostal do rúk knižný výber z lyriky Viliama Turčányho nazvaný Prsteň - s časovým odstupom, ale nie neskoro, veď poézia nestarne ako novinová správa alebo klebety, má omnoho dlhšiu platnosť a v niektorých prípadoch nestráca svoju hodnotu ani stáročiami.

Prsteň je autorským výberom z piatich básnických zbierok a predstavuje dovedna asi ich päťtinu. Obsahuje vo svojej podstate duchovne ladenú poéziu. Turčányho lyrický subjekt sa v nej prihovára Bohu, sebe i čitateľovi, stavia komunikačný most s cieľom šíriť dobro. Vyznáva svoju vieru a spomína na svoju doterajšiu životnú cestu.

Už osemdesiatnik Viliam Turčány je rovnocenne a súbežne literárnym teoretikom i básnikom, bádateľom a tvorcom, ktorý v procese písania nemôže neuplatňovať svoje znalosti a koncepcie. Patrí k veľkým znalcom literatúry a poézie zvlášť, ovláda remeslo, zvláda i náročné básnické útvary, ale niekedy aj on podľahne tlaku či vábenu formy a vytvorí napríklad rým vyznievajúci samoúčelne. Jeho tvorba je „doktorská“, akademická, no zároveň ľudsky hrejivá; priraduje sa k ústrednej línii umenia, ktoré vyrastá z tradície a rozvíja ju. Je to literatúra cieľene štylizovaná, jej autor vedome nadväzuje na tvorbu klasikov a dopĺňa chýbajúce časti mozaiky našej národnej spisby.

Žiada sa povedať, že potrebujeme aj (a predovšetkým) takú literatúru - literatúru, ktorá nerúca, ale buduje, neodmieta, ale prijíma, aby mohla o to viac vydať. Poézia Viliama Turčányho si zaslúži našu pozornosť.

Jozef Šuppa SJ: Pod krížom (meditácie)

Trnava,

Vydavateľstvo Dobrá kniha 2008

Modlitba by mala vychádzať z vnútra človeka, pravá modlitba je úprimným prejavom duše, osobným rozhovorom s Tým, kto určil mieru nášho života. To ale nevylučuje možnosť a potrebnosť spoločnej modlitby ani modlitby inšpirovanej napríklad textom niekoho iného - lebo aj v duchovnej oblasti potrebujeme niekedy radu, pomoc či usmernenie.

Jozef Šuppa SJ napísal súbor náboženských meditatívnych textov, ktoré pomôžu správne naladenému prijímateľovi zahĺbiť sa do modlitby a nazrieť do svojho vnútra. V tom lepšom prípade môžu viesť od meditácie k rozjaniu a kontemplácii a napokon aj k pozitívnej zmene života.

Autor v podstate neprichádza s ničím novým, ale pripomína pravdu viery a múdrosť zmeny k lepšiemu. Opiera sa pritom o kresťanské učenie. Jeho slová vychádzajú z modlitby a znova sa do nej vracajú - nabádajú nás k usporiadaniu si života, vedú nás k tomu, aby sme nezrádzali sami seba, aby sme sa dokázali deliť o to, čo máme, i o to, čo sme, pretože v konečnom dôsledku nám zostane iba rozdanie.

Ján Haranta: Spolu v zemi požehnannej

Prešov,

Vydavateľstvo Michala Vaška 2006

Z dvanástich básnických zbierok, ktoré Ján Haranta napísal a zostavil, vyšli za jeho života iba štyri, posledná z nich v roku 1947. Potom už márne čakal na knižné vydanie svojich prác. Vtedajší mocipáni to nedovolili. Celé desaťročia trvalo zahabujúce umlčovanie a obchádzanie tohto tvorcu. O to záslužnejšie je súborné vydanie jeho básnických zbierok, uvedené fundovanou štúdiou zostavovateľa a editora Júliusa Pašteku.

Pokora, zbožnosť, tichá krása - to sú hlavné atribúty Harantovej poézie. K základnej duchovnej tematike sa pridružujú prírodné, národné i sociálne témy. Významný je tu motív ticha, symbolizujúci pokoj a naznačujúci splynutie s Absolútnom. Haranta vnímal umenie nielen ako problém estetický, ale aj (a predovšetkým) ako problém etický. Bol preto proti samoúčelnosti umenia. Spiritualita je podstatnou zložkou jeho tvorby. Ako píše Július Pašteka: „Nie div, že sa o ňom hovorilo ako o najnáboženskejšom a najkatolíckejšom slovenskom básnikovi.“

Harantova poézia očisťuje, povzbudzuje, dvíha. Má presný výraz i zameranie. Vychádza z náboženského čítania, opiera sa o nespochybňovanú vieru. A práve jej jednoznačná hodnotová orientácia môže u dnešného čitateľa vzbudiť klamlivý dojem akejsi nudnej bezproblémovosti. Zvykli sme si totiž až priveľmi na relativizáciu hodnôt a spochybňovanie všetkého. Akoby problémovosť, bezzásadovosť či rebelantstvo boli zárukou kvalitného umenia. No Ján Haranta videl vec inak. Úlohou umenia je podľa neho odkrývať pravé ľudské hodnoty, vnikáť do vnútra človeka a hľadať v ňom to dobré, krásne a vznešené...

JÁN MARŠÁLEK

Dňa 11. februára 2009 uverejnil Literárny týždenník článok s veľavravným titulkom Rusínska nezávislosť na základe moskovských prameňov jednej americkej spoločnosti. Operajúc o tieto zdroje autor pojednáva o tom, že nie Rusíni na Slovensku (na rozdiel od tunajších Maďarov) bažia po nezávislosti, ale ich súkmeňovci na Podkarpatsku, ktoré sa kedysi volalo Podkarpatská Rus. A že sa podľa autora dopracovali ešte ďalej ako naši Maďari, lebo vraj nielenže chcú založiť samosprávny etnický región, ale dokonca nezávislý štát, a to pod egidou dnešného Ruska. A to všetko autor zistil na internetovej stránke amerického think-tanku Stratfor (žeby Strategic forum?, nie - iba globálne vyzvedadstvo).

No ak v pozadí týchto rusínskych snáží je Rusko, každý slobodomyšľovný človek by aj na Slovensku mal zvonit' na poplach, lebo to, čo vraj robia podkarpatskí Rusíni, jednoznačne ženie vodu na mlyn imperiálnych ruských záujmov.

Čo by však povedal na článok iný Slovák, vладыka (biskup) Milan Šášik, apoštolský administrátor Mukačevského gréckokatolíckeho biskupstva na Podkarpatsku (kedysi Podkarpatská Rus), vyslaný Svätou stolicou, aby administroval tamjšie biskupstvo zoči-voči ambíciám miestneho promoskovského pravoslávnia, lebo domorodí gréckokatolíci to nedokázali?

Čo môže byť v pozadí celej story?

Nuž asi nepôjde o žiadny pokus vyhlásiť samostatný rusínsky štát tam, kde podľa Vatikánu nevedia ani poriadne riadiť biskupstvo. Ide skutočne len o rivalitu medzi konfesiami, o získanie podkarpatských Rusínov pre niektorú z dvoch spomenutých. Teda je ešte iný Slovák, ktorý by sa vo veci vyjadril s väčšou znalosťou a najmä zodpovednosťou ako autor článku v LT, teda „analytik na diaľku“, používajúci „zdroje“ americkej organizácie Stratfor a ktorý na dotyčné územie pravdepodobne ani nevkrôčil. Keby tam totiž prišiel, ešte pred výstupom z autobusu by si na ľavom brehu Uža všimol honosný veľchrám s typickými cibulovými vežičkami, ktorý v užhorodských podmienkach znamená to, čo pre Moskvu znovuvybudovaný chrám Krista Spasiteľa. Keby sa potom vrátil na pravý breh rieky Už, ktorá delí Užhorod na staré a nové (socialistické) mesto, uvidel by aj gréckokatolícku katedrálu na hradnom vršku. A nemusel by to byť ani obzvlášť dobre podkutý pozorovateľ, aby pochopil, že to, čo v hypotetickej rovine pripisuje think-tank Stratfor Kremľu a jeho údajným rusínskym iredentistom proti samostatnej Ukrajine, ktorá sa túži dostať do NATO, je ozaj protistátie, ale nie medzi Moskvou a sekulárnym Kyjevom, ale moskovským patriarchátom so sídlom v Zagorsku a po 40-ročnom potieraní sovietskym režimom znovuzrodenu gréckokatolíckou Cirkvou v podobe Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie (biskupstva), na čele ktorej dnes stojí Slovák, vладыka Milan Šášik ako apoštolský administrátor.

Dal by som ruku do ohňa, že na stavbu tohto veľchrámu jeho hlavný staviteľ baťuška Dimitrij Sidor (familiárne otec Myro alebo baťuška Mytro) nedostal z Kremľa ani rubel'. Ale takisto skalopevne som presvedčený, že bez peňazí Moskovského patriarchátu by ctihodný baťuška nedokázal túto honosnú stavbu dokončiť (letný pohľad na ňu evokuje strofu z pesničky Vladimíra Vysockého: Kupola v Rossiji krojút čistým zolotom, čtoby čašče Gospod' zamečal...). Od pokrytia kupol chrámu baťuška Dimitrija Sidora prešlo zopár rôčkov a za ten čas sa jednoznačne potvrdilo, že užhorodský pravoslávny chrám nebol „pokryt čistým zolotom“, lebo došlo k jeho neobvyklému zoxidovaniu.

Tento postreh zaiste povzbudí aj vладыku Milana Šášika k úvahám o budúcnosti jeho eparchie. Moskovský patriarchát sa o znovuvýstavbu boľševikmi zničených pravoslávnych chrámov v hlbokom ruskom vidieku až tak veľkoryso nestará, no na území ako Podkarpatsko tejto agende pridáva mimoriadny význam. Len kvôli tomu by sa dalo, aj to veľmi prehnane, tvrdiť, že v rusínskej „iredente“ má prsty rovno Kremľ. Avšak pán experti-vyzvedadci, resp. rozviedčici z think-tanku Stratfor by mali rozlišovať medzi priamou intervenciou Kremľa, povedzme rovno v Kyjeve,

kde sui modo ťaží z konfliktu medzi prezidentom Juščenkou a premiérkou Tymošenkovou, a rivalitou pravoslávnia a gréckokatolicizmu na Podkarpatsku. Obidvom čelným ukrajinským politikom je totiž na hony vzdialená táto konfesijná rivalita, lebo pochádzajú zo zboľševizovaného prostredia už dávno porušenej časti Ukrajiny (z jej severu a východu). Pritom Kremľu celkom dobre padne, že má na Podkarpatsku spojenca, akým je klérus tej časti tamjšieho pravoslávnia, ktorý ostal verný moskovskému patriarchátu. Ale nikto (ani moskovskí politici, ani moskovský patriarcha, ani vладыka Milan Šášik, ba ani sám baťuška Dimitrij Sidor, podľa Stratforu najhlavnejší iredentista) neverí vážne v osamostatnenie sa rusínskeho Podkarpatska pod akousi efemérnu medzinárodnou záštitou. Hoci takéto Rusínsko by bolo porovnateľné, ak nie väčšie, s pásmom Gazy. Ibaže Rusínsku by chýbala bojovná islamská mentalita a štedré saudskoarabské finančné dotácie.

Mentalita Rusínov

je nezlúčiteľná s iredentou

Ak „expert“ zo Stratforu a spolu s ním aj autor článku v LT aspoň na okamih pripúšťajú zámer Kremľa vytvoriť z Podkarpatska takú enklávu ako Kaliningradská oblasť Ruskej federácie alebo Južné Osetsko, resp. Abcházsko, potom cena ich úvah naozaj stojí za deravý groš.

Lebo hlavnú prekážku pre údajný zámer Rusínov-iredentistov vedených baťuškom Sidorom tvorí mentalita podkarpatských Rusínov. Ak by sa tým vôbec chcelo preč z dnešnej Ukrajiny, tak by šlo o návrat do Strednej Európy, odkiaľ boli vytrhnutí na základe zrady v Jalte, kde veľikáši ducha a západnej demokracie Roosevelt a Churchill podľahli Stalinovým požiadavkám. Špekulant a slaboch Edvard Beneš ako nezvolený zbeh-prezident v roku 1945, takom osudnom pre Podkarpatskú Rus, už veľa ovplyvniť nemohol. Od politického strokotanca sa nedalo očakávať nijaká obeta. A preto podkarpatskí Rusíni sa dnes obzerajú skôr po príležitosti, ako si priliepiť v biednej existencii, do ktorej sa dostali v samostatnej, slobodnej, veľkej, nezávislej a najmä zjednotenej (po ukrajinsky - sobornej) matičke Ukrajine.

Ukrajina ako mladý postsovietský štát si dnes túži zlepšiť neutušenú ekonomickú situáciu vstupom do NATO a do EÚ. Rusíni však svoje príležitosti vidia v odchode za prácou mimo územie Ukrajiny. Časť z nich sa znova obzerá po práci v ekonomicky lepšie disponovanom Rusku. Túto časť Rusínov podporuje baťuška Sidor. Práve oni zväčša tvoria jeho duchovné ovečky, ktorým možno naoko pripísať šľachetné milodary, z ktorých podľa neho postavil veľchrám uprostred socialistických bytoviek z čias Nikitu Chruščova. Ak vôbec od tejto časti Rusínov baťuškoví Mytrovi na stavbu veľchrámu v Užhorode niečo kvaplo, boli to peniaze nešťastníkov pravoslávnych Rusínov, ktorí v neutušenej zdravotníckej situácii navštevujú mníchov „divotvorcov“ ako zázračných liečiteľov v utešene sa rozmanžujúcich pravoslávnych kláštoroch. Títo novodobí šamani berú za svoje „služby“ predsa len menej ako skorumpovaní lekári vo formálne stále ešte bezplatnom zdravotníctve.

Druhá časť Rusínov robí všetko možné, aby prekonala najnovšie schengenské vízové bariéry a dostala sa za prácou do krajín EÚ aj za Veľkou Mláku.

Najväčšia tretia časť Rusínov je však stále doma a buď vegetuje na týchto prvých dvoch skupinách, alebo sa pomaly opúšťa úplne na dno dnešnej ukrajinskej hmotnej existencie. Apoštolský administrátor vладыka Milan Šášik by o tom mohol hovoriť najzasvätejšie. Ibaže nie je to jeho poslanie a jeho pozícia je naozaj chýlostivá, nakoľko sa zdržiava na Ukrajine ako cudzinec, čo implikuje zvláštnu ostrážitosť vo vyjadreniach na sekulárne témy.

Okrem biskupa Šášika ad hoc expertmi na situáciu na Podkarpatsku sú aj tí Slováci a Rusíni z východného Slovenska, ktorí napriek sústavne sa sprisňujúcim colným obmedzeniam stále ešte chodia na šmelinu do okolia Užhorodu. Umožňuje to

asymetrický cezhraničný styk medzi Slovenskom, resp. celou EÚ a Ukrajinou, keď občania EÚ nepotrebujú ukrajinské víza, no z opačnej strany tie víza potrebujú sú. Z onej tretej skupiny Rusínov si to vzhľadom na mizerné príjmy môže dovoliť málokto. Malý pohraničný styk do vzdialenosti zopár kilometrov nie je lákadlo ani pre obyvateľov tohto pásma na Podkarpatsku, toľko nie je panaceou pre celý región.

Ako sa formovala povestná rusínska mentalita

Mentalita podkarpatských Rusínov sa sformovala v historickom prostredí Strednej Európy. O Rusínoch sa píše v spomienkach predstaviteľa protihabsburského pohybu Františka Rákócziho II. ako o gens fidelissima (kmeni najvernejšom). Veď prišli tomuto panovníkovi na pomoc, keď pred cisárskym vojskom ustupoval cez Karpaty do Poľska. V 20. storočí chytré pospítané siločiary politických hier dostali územie väčšinou obývané Rusínmi najprv do rámca prvej Československej republiky. Účelom tejto hry pre niektorých vtedajších politických hráčov bolo však najmä to, aby územie obývané Rusínmi prepojilo Československo s Rumunskom v záujme „malej Ententy“ ako prostriedku neutralizácie ambícií Maďarska. Keď sa neskoršie Hitler posmelil appeasementom Mnichovskej zrady definitívne rozhodol

Sú Rusíni v službách Kremľa?

vymazať Československo z mapy Európy, použil na východnom cípe odsúdeného štátu Čechov a Slovákov osvedčenú metódu a poslal na Podkarpatskú Rus svojich diverzantov - ukrajinských nacionalistov (neskorších účastníkov banderovského hnutia a Ukrajinskej povstaleckej armády) z Východného Poľska, ktorým sľuboval vytvorenie Karpatskej Ukrajiny na území Podkarpatskej Rusi odtrhnutej od ČSR. V politickom virvare, nasledujúcom po Viedenskej arbitráži na jeseň roku 1938, sa politickí vodcovia Rusínov nestihli ani zorientovať, kam ich z popudu Hitlera chcel zaviesť Mons. Augustín Vološin. Nakoniec takáto Karpatská Ukrajina bola v marci 1939 vyhlásená súčasne so slovenskou samostatnosťou, ibaže tento efemérny štát existoval necelé tri dni. Jeho zakladatelia si neuvedomili, že pre Hitlera bolo dôležitejšie, aby si zachoval spojenectvo s horthyovským Maďarskom. A tak Karpatskú Ukrajinu obsadilo Maďarsko a narychlo zorganizovali do „karpatských síčových strilciv“ huculskí obdivovatelia „vujka“ Hitlera najprv vyhánali československú administratívu a vzápätí boli rozprášaní maďarským vojskom. Koncom septembra 1939 na druhej, severnej strane Karpát už nebolo „pänske“ Poľsko, ale po dohode s Hitlerom v rámci paktu Ribbentrop-Molotov bol tam už boľševický Sovietsky zväz.

Pre mladých Rusínov, vysochovaných počas prvej ČSR v duchu rusofilstva, boľševický Sovietsky zväz bol menšie zlo (ba, pre budúcich boľševizátorov až väčšie dobro) ako okupačné horthyovské Maďarsko. A preto niekoľko tisíc zväčša mladých Rusínov zutekalo cez kopce k „ruským bratom“ na severných svahoch Karpát. Tam boli všetci do jedného odsúdení ako „špióni“ a poslaní do GULAGu. Tí z nich, ktorí tam nezomreli do roku 1942, mali možnosť buď pomaly zomierať v lágroch, alebo narukovať do československej vojenskej jednotky formujúcej sa v okolí Buzuluku (okrem nich ešte z dezertérov zo Slovenskej armády na východnej fronte a mizivého počtu volyňských Čechov z radov Červenej armády) pod velením plukovníka Ludvíka Svobodu. Tak Rusíni počas druhej svetovej vojny bojovali za oslobodenie Československa od nemeckého nacizmu netušiac, že ich rodnej zemi veľikáši ducha a západnej demokracie Roosevelt a Churchill spolu s politickým sla-

bochom Benešom prichystali „svetlú budúcnosť“ v zostave Sovietskeho zväzu... Iba niektorí z tých rusínskych bojovníkov využili možnosť optácie pre povojnové československé občianstvo (jediné, čo pre nich mohol urobiť ich veliteľ, armádny generál Ludvík Svoboda) a po roku 1945 sa presťahovali s rodinami do Československa. V ich rodnej zemi však začal kvitnúť „sovietsky raj“. Jeho dôsledky vytvorili na území dnešnej Ukrajiny pomery, ktorými sa zaoberá americký think-tank Stratfor a nekriticky po ňom i slovenský autor článku, ktorý sa nechal nachytať na háčik úsudkov zaveľkomláčných „rozviedčikov“ o iredente podkarpatských Rusínov.

Formovateľné sa dá formovať donekonečna

Rusíni sú dnes už druhýkrát v dejinách pokusným králikom. Najprv sa medzi nimi presadila Užhorodská únia s Rímom, ktorá bola počas viac ako 300 rokov úspešným pokusom, ako prekonať roztržky v jednotnej a jedinej Cirkvi Kristovej. Rusíni zjednotení s Rímom požívali všetky výhody ich vytrhnutia z byzantskej stmolosti a za integrovania sa do pomerov Strednej Európy. V dnešných dňoch však v záujme ekumenického dialógu s dedičom byzantskej tradície, moskovským patriarchátom, Vatikán znovu zvolil Rusínov (ale teraz už aj gréckokatolíckych Slovákov a príslušníkov iných národov, pridriavajúcich sa byzantského obradu v únii s Rímom) za pokusných králikov. Nariadil, aby sa začalo eliminovať všetko to, čo sa medzi kresťanmi zjednotenými s Rímom východného obradu udomácnilo v bohoslužobnom obrade počas viac ako 300 rokov únie.

Táto eliminácia by mala podľa zámyslu iniciátorov uchlácholiť moskovský a iné ortodoxné patriarcháty, že Rím nikdy nešlo o latinizáciu. Lenže tento zámer tají v sebe jedno úskalie: ortodoxní môžu argumentovať (a už tak aj robia!), že Rím konečne priznal chybu. No a odtiaľ je iba krôčik k záveru, že obidve spomenuté únie s Rímom boli zbytočné. A nech mi nikto nepovie, že táto konklúzia nie je hýbnou silou všetkých činov baťuška Mytra v Užhorode. Ním hlasne deklarovaná „rusínska nezávislosť“ je iba vnaďidom pre nepatrnú časť podkarpatských Rusínov nespokojných s ekonomickou situáciou na Ukrajine a vďačnou prežúvatinou pre americké think-tanky podobné tomu Stratforu.

Je niekto lepší pre Rusínov ako baťuška Dimitrij Sidor?

Takou osobou aspoň pre Rusínov na Slovensku je americký profesor s chýrom historika Robert Paul Magocsi. Viacerí na Slovensku i mimo neho ho považujú za správneho usmerňovača pre Rusínov, pretože vedel ešte v minulom režime, ako treba správne orientovať Rusínov-Ukrajincov (do pražskej jari boli iba rýdzimi Ukrajincami). V normalizačno-konsolidačnom období v Československu po roku 1968, keď sa počas čistiek používal termín „dobrý súdruh“, analogicky sa v zväzkoch ŠtB aplikoval termín „dobrý bádateľ-cudzinec“. (To len tak, by the way, ako sa u nich za Veľkou Mláku hovorí). Avšak to, z akých zdrojov tento slovitý americký učenc, pôsobiaci v Kanade na Torontskej univerzite ako vedúci katedry ukrajistiky (sic!) získal údaj, že Podkarpatská Rus patrila onoho času do Kyjevskej Rusi, dodnes sa nepodarilo zistiť ani zo zdrojov, odkiaľ dnes čerpá informáciu slovenský autor roborobaného článku. Osobne by som nevyhľúčil, že to bol zdroj, z ktorého „čerpali“ letušky leteckej linky Kyjev-Užhorod, ktoré rozširovali geopolitický obzor cestujúcich tvrdením, že pod nimi sa nachádzajú hraničné bývalej Kyjevské Rusi. Preto nevyhľúčujem ani takú možnosť, že v tom think-tanku Stratfor účinkuje aj slovitý zaveľkomláčny tiež-Rusín, prof. Robert Paul Magocsi, ktorý, ako je známe, je zástancom vstupu Ukrajiny do NATO, a preto nemôže byť na jednej strane barikády s „vplyvným pravoslávny duchovným v regióne prídroženom k moskovskému patriarchátu“.

Mimochoodom, pravoslávny duchovný v tomto regióne (a v moskovskom patriarcháte tiež) je známy ako Dimitrij Sidor, a nie Sodor, ako figuruje na webe Stratforu.

Môj predpoklad o angažovaní sa Magocsiho aj v Stratfore a súvis s politinformáciou spomenutých letušiek je založený na tom, že tento slovitý „bádateľ“ v jednom zo svojich geopoliticko-historiologických opusov uverejnil mapku dotyčného regiónu, na ktorej sa stotožnil s politickoinformačnými „objavmi“ letušiek z dôb nie až tak dávnomínulých.

Keby sa autor článku a pán profesor Robert Magocsi niekde (dokonca v ešte závislom Rusínsku) stretli, určite by si padli do oka aspoň pre to, ako sa Magocsi okruhol, v úplnom protiklade so spôsobmi baťuška Mytra, vyjadruje o rusínskej agende. A preto ho akceptujú vo všetkých politologických salónoch a etnopodnikateľských „neziskových“ organizáciách ako napr. Rusínska obroda, založená v roku 1990 úplne inými ľuďmi, ako sú tí, ktorí ju s pozhnaním zaveľkomláčného experta na všetko (a možno aj „rozviedčika“ za totality, who knows) Magocsiho prezentujú dnes. Ale treba Magocsimu uznať, že to robí v úplnom súlade s mentalitou Rusínov a s očakávanou objektivitou zasväteného a nezaújatého odborníka (v Kyjeve rovnako ako vo Washingtone) na fenomén zvaný rusínsko (Kyjev ho vníma ako čisto politický, no článok na internetovej stránke Stratforu, ktorá sa otvára zvedavcom iba za 500 USD cash, otvorene hovorí o rusínskej iredente).

Priznávam, tých 500 USD som neobeťoval a možno aj na škodu, lebo by som sa prípadne dočítal, že nielen bojovníci za najnovší štát na Balkáne, ale aj rusínski iredentisti inšpirovaní baťuškom Mytrom sa mohli dopustiť nemenej hrozných krutostí pri získavaní finančných zdrojov (veď na vznik nových štátov treba hnušne peniaze). Keby sa v zdrojoch Stratforu také niečo našlo a v referenciách autora článku v LT by sa na to nepoukázalo, mohlo by to naznačovať, že autor článku nie je ešte voči Rusínom až tak beznádejne predpojatý. S takou možnosťou by som nielen mohol, no dokonca musel rátať. Lebo bol čas, keď ministerstvo vnútra riadil pán požívajúci pred novembrom 1989 chýr rozviedčik v slovenských emigrantských kruhoch na Západe, ale doma tak dobre zakonšpirovaného, že ani profesionáli z ŠtB o tom nič nevedeli, a preto ešte v minulom režime dotyčný pán dosiahol vedecké tituly v informatike (sic!) a bol menovaný do riadiacich funkcií. A počas jeho ministrovania jeho politickí pochlebovači v jednej z demokratických partajných centráľ v Bratislave, inakšie tiež „rozviedčici“, ale hodne menšieho kalibru, celkom vážne rozširovali fámy o kanibalizme na susednom Podkarpatsku. Ale prijať opatrenia, ktoré by v predstihu aspoň vzdialene pripomínali dnešné schengenské, týmto dejateľom vtedy vôbec nenapadlo. Na Podkarpatsku sa kanibalizmus nepotvrdil, ale niektorí rýchlochobohatci na Slovensku si objednávali v 90-tych rokoch najomných vrahov spoza chabo chránenej hranice. Našťastie, tí nepatrili k neuznávanej rusínskej skupine.

Je východisko zo situácie, ktorá tak znepokojuje Stratfor?

Ani Stratfor, ani autor článku v LT si túto otázku nekladie. Musí to urobiť niekto iný za nich. A veru, mala by to byť Európska únia, do ktorej sa tak chce Ukrajine. Vstup do NATO môže prebehnúť aj bez splnenia kritérií, ktoré sa aspoň formálne vyžadujú pri vstupe do EÚ, a to aj tých, ktoré sa týkajú práv menšín. Turecko ako člen NATO v časoch bipolárneho sveta bolo ďaleko od splnenia týchto požiadaviek voči svojim menšinám, ale na to sa vtedy neprihľadalo, dôležitejšie bolo, že patrilo do obrannej aliancie NATO. Dnešná EÚ má oveľa prísnejšie kritériá. Navyše aj Slovensko sa osobitne zaviazalo, že bude napomáhať vstupu Ukrajiny do EÚ cez svoj think-tank Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA).

Z pera autora článku v LT sa dozvedáme o rusínskom pohybe na Ukrajine v poriadne prehnanom podaní. Ale počul už niekto, aby tak verejne a hlasne zvonili analytici spomenutej spoločnosti o tom, že Ukrajina by mala zobrať za príklad vyriešenia problému rusínskej národnostnej

menšiny nadštandardný slovenský model? Alebo hoc aj ten, aspoň štandardný, maďarský alebo poľský? Veď v tom slovenskom think-tanku majú odborníka, pomerne známeho svojimi vyjadreniami a prognózami napr. v čerstvo zažehnannej energetickej kríze, a ktorý dokonca skončil vysokú školu v Kyjeve! Nehovoriac o tom, že v kontexte rozoberaného problému sú známe prípady, keď súdne verdikty nie je možné zrealizovať, lebo súdnictvo funguje v jalovom režime kvôli nulovej spolupráci medzi justíciou a exekutívou, čiže verdikty súdov sa nevykonávajú, obzvlášť vtedy, keď súd rozhodne v prospech gréckokatolíkov v spore o návrat obsadených kostolov počas likvidácie Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1949. Slovenský think-tank SFPA buď o tom nemá potuchy, alebo sa tvár ako mŕtvý chrobák.

Zhrnúť a podčiarknuť

Z uvedeného je jasné, že skôr sa USA rozpadnú na šesť nezávislých štátov (podľa čerstvej predpovedi jedného moskovského politológa-jasnovidca), ako by došlo k realizácii rusínskej štátnosti. (Dobrá správa pre SFPA, lebo nemusia sami priložiť ruku k dielu, a pre Ministerstvo vnútra SR tiež, lebo nemusí rátať s infiltráciou rusínskych iredentistov z toho hypotetického chceno-nechceného rusínskeho štátu, ktorí by balamutili Rusínov na Slovensku spokojných so svojou situáciou. No a spokojnosť tých prvých dvoch slovenských inštitúcií sa jednoznačne preniesie aj na Ministerstvo zahraničných vecí SR, ktoré nebude musieť pretransformovať Generálny konzulát SR v Užhorode na veľvyslanectvo). Logicky z tohto prvého záveru sa natíska otázka, či by som názov tohto článku nemal rozšíriť na Sú podkarpatskí Rusíni v službách Kremľa, alebo nie sú schopní sa zjednotiť v službe jednému živému Bohu?

Ak by ten náš slovenský think-tank SFPA svoje záväzky bral vážne, možno by autor článku v LT nemal príležitosť a inšpiráciu preložiť článok zo stránky Stratforu a publikovať ho v Literárnom týždenníku. A ešte v dlhšom (optimistickom) časovom horizonte: ak by sa na Ukrajinu s pomocou SFPA udomácnil nadštandardný, slovenský, model narábania s národnostnými menšinami, úplne inakšie by mohli vyznieť výsledky sčítania ľudu pokiaľ ide o hlásenie sa k rusínskej národnosti.

Ak by som sa však predsa len mýlil, dalo by sa predsa položiť jednu otázku: čo by sa v rozoberanej agende dnešnej podoby politiky voči menšinám na Ukrajinu zmenilo za predpokladu, že súčasná globálna ekonomická kríza by mohla trvať nielen 7 mesiacov (čo sa už pomaly naplňuje), ale 7 rokov a po analógii s prípadom vyvedenia Izraelitov z Egypta by sa baťuška Mytro rozhodol vyvieť Rusínov z Egypta sui generis?

Nad všetky pochybnosti v podkarpatských Rusínoch ešte stále nezhasla nespojnosť s tým, že doteraz vždy boli rohožkou, ktorú pošlapávali rôzne cudzie baganče, najmä svetoznáme čižmy Josifa Džugašviliho-Stalina. Rusíni vo svojej domovine sa už kvôli málopočetnosti a mentalite nemohli vybiť v tom, aby gnivili ešte menších od seba. A prítom v „spasiteľoch“ rôznej proveniencie a rôznych spôsobov, ako sa dostať z tohto stavu, núdza nebola. V 20. storočí zažili i tatička TGM s Benešom, Jozefa Tisu, Augustína Vološína, Miklósa Horthyho, Josifa Stalina, Nikitu Chruščova, Vasil'a Biľaka a Menčula-“Nikolaja“ Mušinku (obidvoch ešte žijúcich) a najnovšie Boba Magocsiho, či baťušku Mytra Sidora. Každý z nich sa však ukazuje ako slepá ulička. Nebolo by na čase, aby sa nakoniec medzi Rusínmi udomácnil ozajstný demokratický model výberu čelných predstaviteľov, zbavený rôznych špekulácií, vzdialených od skutočných každodenných potrieb tých, ktorých by mali zastupovať?

JÁN BICKO
Rusín-gréckokatolík

A je po voľbách. Prezidentských. Nechcem sa vyjadrovať k ich výsledku, kampani, ani iným spôsobom komentovať ich priebeh. Zaujala ma len jedna mikrosituácia z televíznej debaty v jednej súkromnej televízii s popredným slovenským politológom Michalom Horským. V spomínanej debate po prvom kole prezidentských volieb povedal nasledovné (upozorňujem, že sa nejedná o doslovný citát, ale o moju voľnú reprodukciu): „V našich novodobých dejinách (ťažko povedať, ktoré považuje za naše) sme mali na prezidentskom poste tri významné osobnosti! Prvým bol T.G. Masaryk, ktorý sa vyznačoval najmä noblesou, ktorá tu v tej dobe chýbala a svoj vrúcny vzťah k Slovákom (údajne) prezentoval aj tým, že svoje letné sídlo umiestnil v Topolčiankach, druhým určite prezident Beneš, ktorý bol pracant a zaslúžil sa aj o rozvoj súkromného vlastníctva a tretím...no musím to povedať...(tu som na chvíľku zamrzol pri TV, čo bude nasledovať, nakoľko pri tejto postupnosti by som tam určite zaradil aspoň jedného Slováka, keďže sa malo jednať o naše osobnosti, navyše po Benešovi sa tam i historicky výslovne „pýtal“ Dr. Tiso, hoci by v takom prípade určite nasledovala obrovská vlna kritiky).....bol to Klement Gottwald!“

Čo k tomu dodať? Málokedy sa mi stáva, že sa nezmôžem ani na slovo, ale toto bol rozhodne takýto prípad. Doslova som zalapal po dychu a s prítvorenými ústami som chvíľku premýšľal, či to myslím naozaj vážne. Ak by sa totiž mňa niekto spýtal, či viem pomenovať troch prezidentov, ktorí za posledných sto rokov naojak najnegatívnejšie ovplyvnili osud Slovákov, menoval by som prinajmenšom dvoch z nich! Horlivý nasledovník Stalina, či zradca, ktorý okrem iného verejne vyhlasoval, že slovenský národ vôbec neexistuje, majú byť naše vzory, na ktoré sa oplatí spomínať? Túto „vysokohorskú“ názorovú disproporciiu s realitou a s racionálnym zmysľaním sa naozaj asi neoplatí hlbšie rozpítavať. Pán Horský sa tým definitívne diskvalifikoval, bez ostychu sňal z tváre „škrabošku“ a zaradil sa do zástupu našich tiežodborníkov na národné dejiny, ktorých sa budú naše (čoraz nezávislejšie) mienkotvorné médiá aj naďalej pýtať na názor, ktorý by si mal následne osvojiť i pospolitý ľud. K nášmu „objektívnemu“ a najčastejšie oslovovanému triumvirátu mediálnych vykladačov histórie Kováč, Kamenec, Kusý sa teda teraz pridá svojou perlou i Horský...

Okrem absencie Dr. Jozefa Tisa medzi významnými osobnosťami slovenských dejín podľa pána Horského, by som však rád poukázal ešte na jeden jav, ktorý ma vo vnútri už dlhodobo omína. Pred pár týždňami sme totiž oslávili pravdepodobne najvýznamnejší deň našich, teda slovenských, novodobých dejín. 14. marec. Sedemdesiate výročie vzniku našej prvej Slovenskej republiky, ktorá symbolizuje akýsi

„nádyh“ v mútnej ríave nášho zdecimovaného vlastenectva a narušeného národného povedomia z predĺžených období pred jej vznikom i po nej. Zámerne som však použil výraz „oslávili“, a dodávam, že oslavovalo sa rôzne. V niekoľkých mestách na Slovensku (Bánovce n. Bebravou, Čakajovce, Čadca...) sa konali miniatúrne stretnutia doslova niekoľkých vlastenecky zmysľajúcich ľudí, ktorí ešte definitívne nepodľahli strachu, znechuteniu, no najmä neúnave a rafinovanej niekoľkogeneračnej snahe, prevažne boľševického hnutia, vymazať tento dátum i so všetkým, čo s ním súvisí z povedomia ľudí. Avšak najvypuklejší jav, ku ktorému by som rád zaujal krátke stanovisko, bolo možné sledovať v Bratislave. Na jednej strane „Pochod za národ“ spoluorganizovaný občianskym združením, ktoré sa dlhodobo snaží burcovať občiansku pospolitost' na Slovensku k vlas-

14. marec bez pliev

tenectvu, na druhej zasa slávnostná akadémia zameraná skôr na „menej fyzicky zdatnú“ inteligenciu. Obe podujatia sa paradoxne značne odlišovali a to nielen obsahovo, ale najmä formálne. V prvom prípade sa jednalo o akýsi manifest nezľomnosti, avšak sprevádzaný znakmi, ktoré boli v zásadnom rozpore s pôvodným cieľom zhromaždenia. Dovolím si to tvrdiť najmä preto, lebo sa osobne poznám s viacerými poprednými predstaviteľmi nacionalistického hnutia, ktorí organizovali tento pochod. Navyše napriek viacerým výzvazom a upozorneniam organizátorov, aby sa účastníci zdržali konzumácie alkoholu, prípadne iných omamných látok, bolo veru smutné prizeráť sa niekoľkým mládežníkom, zamiešaným v dave, dokonca s evidentne profašistickými znakmi na odevoch a bezduchým pohľadom zapríčineným predpochodovým potužovaním sa v okolitých krčmách. Je toto naozaj reprezentatívna vzorka mladých ľudí, ktorí sa hlásia k odkazu, no najmä k samotnému vzniku prvej Slovenskej republiky? Sú to nositelia pozitívnych myšlienok, pravdy a vlastenectva, najmä pre budúce generácie? Alebo sa jedná skôr o „produkty“ ľživej, zákernej a vytrvalej boľševickej propagandy so značným príspevom jednej z „našich“ náboženských obcí, ktorej vplyv vo verejnom živote je evidentný? Neprišli na to námestie osláviti vznik „takzvaného Slovenského štátu“, ktorý, ako ich učili v škole, bol fašis-

tickejší ako samotné Nemecko i Taliansko tej doby dohromady? Odpovedzme si sami! Potom sa ale zároveň nečudujme médiám, ktoré sú prevažne v neslovenských rukách, a ktorým nesmierne vyhovuje, keď dostávajú „šťavnaté“ zámenky podobného druhu na vytrvalé šírenie jedovatého antislovenského zápaču. Môžu si tak naďalej nerušene, dokonca i s „našou“ pomocou, vykonávať svoju nadprácu, šíriť ľži, polopravdy a pokračovať vo vymazávaní tohoto dátumu, so všetkým, čo je s ním spojené, z našich myslí a sŕdc.

Na druhej strane tejto komparácie stojí spomenná slávnostná akadémia, organizovaná Spoločnosťou Andreja Hlinku, Maticou Slovenskou a Spoločnosťou slovenskej inteligencie Korene. Bez afektu, násilia, či nenávisťi sme si tam s pokorou a rešpektom pripomenuli tento významný deň. Deň kedy sme sa prvý raz pod názvom Slovensko etablovali na európskej a svetovej scéne ako samostatný štátny útvar. Už len pre tento fakt musí každý Slováčok 14. marec minimálne rešpektovať, ak už nie ho priamo čtiť. Nie je mojím zámerom v tejto chvíli vyvracať teórie demonizujúce prvú Slovenskú republiku, jej vznik, mieru nezávislosti od hitlerovského Nemecka, jej vedúcich predstaviteľov a režim, či očisťovať konkrétne realie tej doby od hrubého nánosu ľži a dezinformácií. To za mňa snáď aspoň čiastočne urobí prichádzajúca vlna mladých historikov, ktorí nie sú zatažení „inými“ vplyvmi a podajú konečne verejnosti skutočný obraz tej doby a udalostí spôsobom, ktorý zodpovedá špecifikám vtedajšej reality, objektívnym podmienkam, za ktorých vznikala SR v objektívnych medzinárodných súvislostiach a tiež o jej prínose pre všetky ďalšie generácie Slovákov, teda aj pre nás. Veľmi by som si priaľ, aby iskierky pravdy a poznania, ktoré už len z času na čas vyfúknu z tlejúcej pahreby nášho národného povedomia do okolitého sveta, v podobe i takýchto slávnostných zhromaždení, rozohoreli plameň vlastenectva a hlad po poznani skutočného dejín nášho národa. Aby sa tristo prevažne dôchodcov v bratislavskom Istropolise v ďalších rokoch smelo presunulo z Teatra do vedľajšej Veľkej sály s niekoľkonásobne väčšou kapacitou a aby táto i vďaka ich nasledovníkom tiež praskala vo škvoch pri kultúrnom programe, speve národných piesní, či recitovaní literárnych skvostov, ako tomu bolo tento rok. Možno sa pridá aj početná skupina mladíkov z námestia, ktorí boli rovnako ako ja pohoršení výzorom a prejavmi pár jednotlivcov, ktorým rozhodne nešlo o oslavu najvýznamnejšieho dňa našich dejín. Je to len na nás, či budeme dávať ďalej zámenku mediálnym judášom k šíreniu jedovatého plynu, ktorý nás môže v konečnom dôsledku všetkých otráviť, alebo sa k tomu postavíme ako skutoční vlastníci, ktorí sú si vedomí svojej hodnoty, vedia sa aktívne postaviť za svoje právo stotožniť sa so svojou skutočnou minulosťou a ak chcete pán Horský, tak aj ako tí, ktorí majú hrdosť i noblesu ako nás, vami nesprávne nalinkovaný, idol.. Nestojme o falošnú podporu výrastkov, z ktorých mnohí ani nevedia prečo pravidelne prichádzajú na tieto zhromaždenia, alebo dokonca bojujú za úplne opačné hodnoty. Tieto dezorientované „výtvory“ mediálne dlhodobo vsugerovaného názoru, na ktorom sa podiela svojimi teóriami aj spomínaný pán Horský sa postupne demaskujú, čo by mohlo vlastenckému hnutiu na Slovensku iba pomôcť. Tieto moje slová však rozhodne nemajú ambíciu byť kritikou zhromaždení mladých nacionalistov, skôr apelom na ich vnútornú samoočistu.

Otec mi v mladosti často hovorieval: „Syn mój, nemišaj sa medzi plevy, lebo ťa svine zožerú...“ Vlastencké hnutie s jemným pátosom, ozdobené historickými vedomosťami, národnou hrdosťou, skutočnými hodnotami a najmä bez pliev je teda to, čo ponúkam ako alternatívnu víziu spoločných národných osláv 14. marca do budúcnosti. Nech je nám v tom úsilí povzbudením aj krásne a optimistické konštatovanie Samuela Tomášika z textu hymny prvej Slovenskej republiky: Boh je s nami, kto proti nám, toho parom zmetie!

JÁN KŠIŇAN

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnícka 41,
841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. – Šéfredaktor: Teodor Križka. – Cena jedného čísla je 1,00 € – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,

Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail zahraničného predplatného: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo EV 757/08. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla)

JÁN TKÁČ

Slovensko - chorvátske vzťahy pred druhou svetovou vojnou

V medzivojnovom období a v prvom roku vojny nadobudla určitý význam osoba Chorváta Josipa Andrića, ktorý udržiaval časté kontakty s Andrejom Hlinkom a HSES. Josip Andrić (*1894) pochádzal z Bäcky, kde prišiel do kontaktu s dolnozemskými Slovákmi, u ktorých ho zaujala ich usilovnosť a folklór. Skúsenosti s maďarizáciou ovplyvnili jeho ďalšie názory na spoluprácu Slovákov a Chorvátov. Väčšiu časť mladosti strávil na rozličných miestach v Chorvátsku. Neskôr študoval v Záhrebe, v Prahe a Innsbrucku. Doktorát práv získal v Záhrebe (1920). Nepatril do žiadnej politickej strany, ale ako klerikál mal bližšie k Chorvátskej strane práva než k Chorvátskej sedliackej strane. Venoval sa literatúre a hudbe, redigoval a písal pre rozličné časopisy, najmä katolíckej. Od r. 1921 bol šéfredaktorom najväčšieho chorvátskeho katolíckeho vydavateľstva, Spolku sv. Hieronyma.

Na Slovensko sa dostal ešte počas štúdií a od r. 1918 ho pravidelne navštevoval. Slovensko mu tak prirástlo k srdcu, že začal uverejňovať články o Slovensku v chorvátskych novinách. Potom chcel vydať životopis Andreja Hlinku a knihu „Slovačka“ (Slovensko). S Hlinkom sa zoznámil, keď ho ako novinár navštívil v r. 1920 počas jeho internácie. Kvôli tomu musel Československo opustiť. Odtiaľ sa zúčastňoval na všetkých národných manifestáciách organizovaných HSES, napr. v r. 1922 v Ružomberku mal ako predstaviteľ Chorvátov prejav hneď po Hlinkovi. Neskôr pripravoval Hlinkovu návštevu na oslavy 60. výročia založenia Spolku sv. Hieronyma. Návšteva sa neuskutočnila kvôli tragickej smrti „vodcu chorvátskeho národa“ Stjepana Radića.

V r. 1929 sa zúčastnil na manifestácii odhalenia pamätnej tabule arcibiskupovi Jurajovi Haulíkovi (60. výročie úmrtia) na jeho rodnom dome v Trnave. Podujatie malo mať pôvodne náboženský a národný charakter, ale záštitu nad podujatím sa snažili prebrať aj Československo a Juho-slávia. Nebolo to nič neobvyklé, keďže v tom čase, až do 8. októbra 1929, bola HSES vo vláde tzv. Panskej koalície. Už ráno 21. septembra 1929 pricestoval z Prahy do Bratislavy juhoslovanský vyslanec (Andjelinič). Na druhý deň juhoslovanská delegácia z Chorvátska bola oficiálne privítaná juhoslovanským vyslancom a juhoslovanským konzulom v Bratislave (Mišetičom), prezidentom Slovenskej krajiny Jánom Drobným, niektorými poslancami (Sivák, Macháček, Reháč) a inými štátnymi a cirkevnými predstaviteľmi. Juhoslovanskú delegáciu viedol chorvátsky metropolita a záhrebský arcibiskup Antun Bauer. Slávnostný obed v hoteli Savoy pre 30-člennú juhoslovanskú delegáciu usporiadal krajinský prezident a bratislavský starosta (Okánik). Po obeide juhoslovanská delegácia navštívila R. Setona-Watsona, obzrela si Bratislavu a odišla do Trnavy na Haulíkove oslavy.

Aj napriek práve prebiehajúcejmu procesu s Vojtechom Tukom venovali slovenské denníky primeranú pozornosť tejto udalosti. Ľudácky denník Slovák takto glorifikoval momentálne slovensko-chorvátske vzťahy: „Styky nášho Kollára, Štúra, Hurbana, Moyzesa s vašimi buditeľmi Gajom, Jelačićom, Kukuljevičom, Haulikom spečatili naše priateľstvo natoľko, že aj v čase, keď tieto styky následkom viny historických udalostí ochabli, citíte vy (Chorváti) a citíme my (Slováci), že i napriek hraniciam (1918), ktoré nás dnes oddeľujú, ostávame si úprimnými, oddanými bratmi a priateľmi, ktorí si navzájom vďačíme za nejedného veľkého muža, za nejedného osloboditeľského alebo aspoň pomocného skutok.“

Zrejme inšpirovaný týmito udalosťami napísal v Slovákovi svoj článok aj budúci chargé d'affaires Slovenskej republiky v Juho-slávii a vyslanec v Nezávislom štáte Chorvátsku Jozef Cieker. Článok mal názov „Črty z chorvátsko-slovenských stykov“ s podtitulom „historická paralela“ a napísal ho pod pseudonymom Jožo C. Oravčan. Písal o slovensko-chorvátskych vzťahoch od čias Jozefa II., o vplyve jozefinizmu, osvietenstva na vznik moderných národov, o vplyve nemeckého

idealizmu a Herdera. Hovoril o probléme malých národov a o potrebe ich vzájomnej spolupráce. „Niet divu, že proti idej germánskej stavia sa idea slovanstva. Je to logická nutnosť - ktorá sa stelesňuje v blahodárnej myšlienke: všeslovanstva a iniciatívami tejto myšlienky sú Slováci.“

Aj neskôr bol J. Andrić v kontakte so Slovenskom. V r. 1938 sa chcel stretnúť s Hlinkom, ale Hlinkova smrť mu to prekážala. Zúčastnil sa na Hlinkovom pohrebe ako predstaviteľ Spolku sv. Hieronyma spolu s Ivanom Pernero, vyslancom vodcu chorvátskeho národa Vladimira (Vlatka) Mačeka. I. Perner udržiaval kontakty aj s Ante Paveličom, vodcom ustašovcov v Taliansku. Ešte pred vznikom slovenského štátu sa J. Andrić zúčastnil na slávnostnom otvorení Snemu Slovenskej krajiny v januári 1939. Novovymenovanej vláde Slovenskej krajiny odovzdal oficiálny pozdrav predsedu Chorvátskej sedliackej strany Vlatka Mačeka a chorvátskeho metropolitu a záhrebského arcibiskupa Alojza Stepinca.

Najväčšie kontakty s predstaviteľmi HSS udržiaval jeden z popredných predstaviteľov HSES Alexander Mach. V októbri 1938 po vyhlásení autonómie Slovenska navštívil spolu s referentom Slovákovi Viliamom Kovárom vedenie HSS na čele s V. Mačekom a poďakovali za morálnu podporu, ktorú im poskytli v boji za autonómiu Slovenska. Navštívili aj ďalšie chorvátske a katolíckej inštitúcie. Šéfredaktora novin „Hrvatski dnevnik“ (Chorvátsky denník - HSS) požiadali, aby na Slovensko vyslali jedného svojho novinára, ktorý by informoval o dianí na Slovensku a popularizoval slovensko-chorvátsku spoluprácu. Hrvatski dnevnik vyslal novinára, ktorý uskutočnil rozhovory s poprednými činiteľmi HSES J. Tisom, F. Đurčanským, K. Sidorom, M. Černákom a potom vydal aj niekoľko brožúrok o Slovensku. Záujem o spoluprácu prejavoval aj vodca ustašovcov A. Pavelić.

Celkom osobitný charakter mali kontakty okrajových radikálnych skupín organizovaných a vedených Vojtechom Tukom a Ante Paveličom. Ich cieľom bolo akýmkoľvek prostriedkami rozbiť Československo a Juho-slávii, vytvoriť nezávislé Slovensko a Chorvátsko a potom, ak to budú okolnosti dovoľovať, pripojiť ich celé, alebo aspoň časti k Maďarsku. Na to im mali poslúžiť polovojenské organizácie, ktoré vytvorili. Pracovali doma a v emigrácii. Platené boli maďarskou vládou a rôznymi legitimistickými skupinami presadzujúcimi reštauráciu Habsburgovcov. Napojené boli aj na Taliansko a Nemecko, ktoré ich využívali na likvidáciu versailského systému. Rodobrana (neskôr Hlinkova garda) a Ustaša boli v podstate fašistické organizácie. Ich povaha sa naplno prejavila počas druhej svetovej vojny, keď spolupracovali s nacistickým Nemeckom a fašistickým Talianskom a spáchali mnoho zločinov.

Rodobrana sa začala budovať z rozhodnutia HSES v r. 1923. Iniciátorom založenia, ideológom a vedúcim predstaviteľom bol V. Tuka. Mala plniť úlohu poriadateľskej služby, ale Tuka. Podľa niektorých neoverených prameňov bol V. Tuka agent maďarskej vlády a s Rodobranou mal vlastné plány. Chcel ju využiť na vyvolávanie nepokojov, fašistický prevrat a pripojenie Slovenska k Maďarsku. K vedúcim funkcionárom patrili aj Alexander Mach a Vojtech Hudec. V r. 1923 bola Rodobrana zakázaná, takže ju HSES vyhlásila za súčasť strany. Väčšina jej príslušníkov pôsobila v iných ľudáckych organizáciách. V. Tuka na rozdiel od podobných organizácií v zahraničí mal výhodu, lebo Rodobranu ako súčasť HSES mohol budovať pod heslom autonómie Slovenska. „Mohol budovať organizáciu masovú, živiacu sa so širokého sociálneho zoznamu a pritom ani jej príslušníci nevedeli o jej skutočnom poslaní. Podľa odhadov

mala Rodobrana v čase svojho najväčšieho rozmachu (1926) asi 30000 členov. Po Tukovom procese (1929) prestala oficiálne existovať.“

Rodobrana začala verejne vystupovať v r. 1938, keď sa stala zárodok Hlinkovej gardy (HG). Plnila úlohu straníckej polície HSES a bola založená na vodcovskom princípe. Najvyšším veliteľom HG bol Jozef Tiso a hlavnými veliteľmi striedavo K. Sidor, A. Mach, F. Galan a O. Kubala. Po salzburgských rokovaniach (1940) sa v nej dôsledne realizovali nacistické princípy. Výbrani dôstojníci boli vychovávaní v nacistickej škole v Sennheim v Nemecku a ostatní vo vlastnej škole v Bojniciach pod vedením inštruktorov SS. Najradikálnejšie, väčšinou deklarovane živly boli sústredené do Pohotovostných oddielov HG. Počas SNP spáchali mnohé zločiny. V rámci HG jestvovala Hlinkova mládež (HM), ktorej úlohou bolo zabezpečovať predvojenskú výchovu. Členstvo v organizáciách bolo zo začiatku povinné, ale pre odpor verejnosti sa stali dobrovoľnými organizáciami.

Ustašu by sme mohli ťažko priravnávať ku Hlinkovej garde a ešte menej k HSES. Na rozdiel od nej alebo od fašistických strán v Taliansku a v Nemecku Ustaša nikdy nenadobudla masový charakter, ale zostala malou, teroristickou skupinou. Aj napriek tomu zohrala rozhodujúcu úlohu pri vzniku Nezávislého štátu. Chorvátsko.

Zakladateľom Ustaše bol chorvátsky právnik Ante Pavelić. Ako mnoho jemu podobných v tej dobe, začal svoju politickú dráhu v socialistickej hnutí a odboroch. Po neúspechu v Chorvátskej sedliackej strane ho krajný nacionalizmus zahnal do Chorvátskej strany práva (podľa niektorých prekladov Chorvátska štátoprávna strana), kde získal podporu jej mladších členov. S ich pomocou vytvoril v r. 1928 organizáciu Hrvatski domobran ako „chorvátsku národnú štátoprávnu organizáciu, pracujúcu všetkými prostriedkami na tom, aby sa ustanovil celkom samostatný a nezávislý chorvátsky štát na celom chorvátskom historickom území“ (za jeho súčasť považoval aj Bosnu a Hercegovinu, Sandžak a Čiernu horu).

Zárodok ustašovského hnutia sa začali vytvárať aj v zahraničí. Najpočetnejšia chorvátska emigrácia bola vo Viedni, kde už v r. 1918 vytvorila Chorvátsky výbor. Tvorili ho zväčša bývalí dôstojníci rakúsko-uhorskej armády, ktorí mali bližšie k Rakúsku a detronizovaným Habsburgovcom ako k Maďarsku. Na čelo chorvátskej emigrácie sa po prevrate kráľa Alexandra I. postavil A. Pavelić. V r. 1930 založil Ustašovské chorvátske oslobodzovacie hnutie premenované o rok neskôr na Ustaša - chorvátska revolučná organizácia (povstalecká chorvátska revolučná organizácia). Bola to teroristická organizácia s krajne šovinistickým a antisemitským programom. Vo výcvikových táborech v talianskom Bovegno a maďarskej Janka Puszte boli talianskymi a maďarskými inštruktormi pripravovaní na diverzné a teroristické akcie.

Medzi Chorvátmi dochádzalo k častým sporom, či viesť teroristické akcie, alebo nie. Na čele skupiny, ktorá presadzovala teroristické akcie, bol A. Pavelić a G. Perčec. Proti teroristickým akciám boli noví chorvátski emigranti August Košutić a Juraj Krnjević z Chorvátskej sedliackej strany. Po nezhodách prerušili kontakty s predchádzajúcou skupinou. Medzi emigrantmi bola aj tzv. legitimistická skupina, presadzujúca reštauráciu Habsburgovcov a vedená bývalými rakúsko-uhorskými dôstojníkmi Ivanom von Perčevićom a generálom Sarkotićom. Okrem týchto jestvovali aj ďalšie skupiny. Všetky tieto skupiny okrem skupiny J. Krnjevića a A. Košutića spolupracovali s maďarskou a rakúskou rozviedkou a podporovala ich talianska vláda.

A. Pavelić sa viac ako na Maďarsko

spoliehal na pomoc Talianska. Zastával názor, že „slabé a okyptené Maďarsko nemôže poskytnúť Chorvátom dostatočnú pomoc“. Do ustašovského hnutia začal presadzovať vodcovský princíp a politiku teroru. Nadviazal spoluprácu s Vnútrošľachetnou macedónskou revolučnou organizáciou (VMRO) a s albánskymi a čiernohorskými separatistami s cieľom rozbiť Juho-slávii. Ich najväčším úspechom bol atentát na kráľa Alexandra I. a francúzskeho ministra zahraničných vecí Louisa Barthoua v Marseille 9. októbra 1934, ktorému obaja štátnici podľahli. Aj napriek tomu Ustaša zostala okrajovou skupinou, ktorej počet nepresiahol 2000 členov.

Centrami iredentistickej činnosti nástupníckych štátov boli Viedeň a Budapešť. Vo Viedni sa slovenská a chorvátska iredenta sústreďovala v rukách Friedricha Rittera von Wiesnera. Bol vedúcim činiteľom snáh o reštauráciu Habsburgovcov. Na dosiahnutie tohto cieľa bol ochotný použiť všetky možné prostriedky. Keďže najväčšou prekážkou na uskutočnenie jeho plánov boli nástupnícke štáty Juho-slávii a Československo, snažil sa ich odstrániť. Preto mu vyhovovali iredentisti zo Slovenska a Chorvátska, úradná i neoficiálna iredentistická činnosť v Maďarsku, ktorá čiastočne hlásala aj legitimizmus. Keďže na svoje ciele bol ochotný použiť všetky „revolučné živly“, sám V. Tuka ho prezýval „strýčko revolúcie“. V bývalom Rakúsko-Uhorsku bol šéfom oddelenia pre Balkán na ministerstve zahraničných vecí. Z toho vyplývali jeho početné politické, diplomatické a žurnalistické styky s Budapešťou a Mníchovom. Bol v stálom kontakte s maďarským ministerstvom zahraničných vecí.

Na Tukov podnet bol v rokoch 1928-1934 Wiesnerovým podriadeným aj Slovák v službách maďarskej iredenty Vinco Mihalus. Ako mnohí iní, aj on podľahol maďarskej výchove v Rakúsko-Uhorsku. Počas prvej svetovej vojny bol dôstojníkom rakúsko-uhorskej armády. Celú vojnu strávil v Budapešti. Po prevrate sa vrátil do Československa z poverenia Maďarska a v spolupráci s Tukom viedol činnosť s cieľom rozbiť socialistickej a komunistické hnutie na Slovensku. V rokoch 1925-1927 bol pasívny. Na Tukovu výzvu sa znova zapojil do iredentistickej činnosti. Tuka mu predostrel svoje plány na odtrhnutie Slovenska od ČSR. Do ak-

cie sa mala zapojiť Rodobrana a „cudzí vojenský sily“.

Všetko sa dialo pod zámkou vytvorenia tzv. katolíckeho bloku štátov. Do neho mali patriť Taliansko, Chorvátsko, Rakúsko, Maďarsko, Slovensko, Podkarpatská Rus a Poľsko. Tieto štáty mali byť nárazníkom proti sovietskemu Rusku a zo západu mali byť zabezpečené Nemeckom.

4. novembra 1928 v Trenčíne vydali dekrét o samostatnosti Slovenska a ustanovili štátnu radu na čele so štátnym správcom V. Tukom. Keď finančne zabezpečil Vinca Mihalusa, odišiel tento do zahraničia, kde mal vystupovať ako pôvodca uvedeného dekrétu, rozširovať ho v emigrácii a pracovať na uskutočňovaní Tukovho plánu.

V decembri 1928 odišiel V. Mihalus do Viedne a dal sa do služieb Friedricha Rittera von Wiesnera. Jeho hlavnou úlohou bolo organizovať slovenských emigrantov a organizovať zväz alebo ligu tzv. utlačaných národov (Slováci, Ukrajinci, Chorváti, Katalánci). Tak sa dostal do styku s rôznymi skupinami chorvátskej emigrácie, s ktorými mal spolupracovať. Po Tukovom zatknutí a počas súdneho procesu (1929) mu R. von Wiesner prikázal, aby zastavil svoju diverznú činnosť a aby sa zamerával iba na vydavateľskú činnosť.

Aj naďalej spolupracoval s chorvátskymi emigrantmi, ale keďže pôvodný Tukov plán sa po jeho odsúdení len ťažko dal uskutočniť, bol maďarskou iredentou nútený spolupracovať s Ustašou a VMRO. Jeho nadriadení mu to pôvodne neodporúčali, ale teraz boli ochotní použiť akékoľvek prostriedky - aj teroristické - aby uskutočnili svoje plány. Z Rakúska bol vypovedaný údajne preto, aby ho prinútili s nimi spolupracovať. Tak sa zúčastnil na rozličných poradách a mal sa podieľať na príprave teroristických skupín. Podľa vlastných slov mal iba politické plány a tak sa už s Chorvátmi nestretol a vrátil sa do ČSR, kde bol v r. 1934 zatknutý.

Podobná činnosť maďarskej iredenty by nebola možná bez spolupráce s Talianskom, s ktorým bola od r. 1927 spojencom. Maďarsko malo svoje záujmy hlavne na Slovensku a Taliansko v Chorvátsku. A keďže mali spoločné plány, tak sa spojili. Ale prinajmenšom od polovice tridsiatych rokov 20. storočia vstupuje do hry nacistické Nemecko, ktoré potom hralo rozhodujúcu úlohu v Európe nasledujúcich 10 rokov. Taliansko a Maďarsko to museli rešpektovať a úplne sa mu podriadili. Slováci a Chorváti urobili to isté, aj keď to mnohokrát nebolo v ich národnom záujme.

Kresba: Andrej Mišanek